

# DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség címe alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). Hirdetések díja: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, féloldal 2 frt, negyedoldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árengedmény adatik. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

Egyes szám ára 15 krajcár.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Karai Sándor tanárhoz** (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

## Mi az oka?

Eröss Lajosnak e lap hasábjain megjelent soraiban tagadhatlanul sok objectív igazság van. A szendergő közszellem ébresztgetésére, illetőleg a beteg épülésére ajánlja a gyógyszereket s rá is írja ezekre nagy formás betűkkel: „*probatum est*“, sőt azt is megteszi buzgalmában, hogy az eddigi kezelő orvosok eljárását nem találja célhozvezetőnek.\* Ő a tünetekkel, a látszólagos kórjelekkel foglalkozik, pedig csak akkor remélhető a gyógyulás, ha a diagnózis biztos. Itt már nem tudunk vagy nem akarunk mindannyian egy nyomon járni. Az itt-ott észlelhető tünetek aggasztanak s eközben elfeledjük, jó volna talán, ha alaposan vizsgálnók meg a baj gyökerét s vessük a fejszét annak a gyökerére, ha ugyan a fejszének éle ki nem törik. Nincs valami könnyebb, mint bünbakot találni, a kil aztán okolhatunk a nyakunkra zudult bajért. Ott vannak a papok, ott a léviták; az ő teendőjük lenne az, hogy ébren és épen tartásuk fenn a közszellemet, de hát, így ítélkezik a nagy tö-

\* Ugy e pontra, mint általában a cikk egész tartalmára van valami megjegyezni valóm. E pontra nevezetesen az, hogy ha tisztelt barátom „Veridicus“, cikkemet úgy értelmezte, mintha én a „tűrhetetlenül szárnalmas élnetlenség“ vádjának az élet a lelkészek ellen irányítanám, hát akkor alaposan félreértett! Már cikkemnek a címe mutatja („Közszellem“) hogy mire célok. De meg is magyarázom aztán eléggé. A mi pedig Veridicus jelen cikkének általános tartalmát illeti, én azt örömmel akceptálom. Hogy is ne? mikor az én régi nótámat fuvja. Jól tudják ugyanis felőlem nemcsak Tiszántul, hanem széles ez országban mindenütt a hol egyházi lapokat olvasnak, hogy több év óta mindig azt hangoztattam, hogy méltatlan, igazságtalan és céltévesztett dolog minden bajért a szegény védtelen lelképásztort okolni, mert az az özönvízzel szemben csak egy szalmaszál, melyet az áradat elseperhet, el is nyelhet, de azzal a rohanó vizeket fel nem tartóztathatjuk. Segítségére kell sietni, így segíthetünk a bajon. Hogy ne örülnék hát most, midőn azt látom, hogy annyi pusztaiban elhangzott kiáltó szóm után ime „Veridicus“ hasonló hurokat pengel!? Küssé ugyan hamiskásan, de az mindegy, ezért én nem haragszom. Csak légy egészen nyugodt kedves Veridicus barátom, majd válaszolok kimerítően, hiszen még nagyon sok az elmondandivalóm s multkori cikkem csak bevezetés. Ha aztán félreértetek azt sajnálom: de ha ütnek azt se bánom. Idevele. Hozzá vagyok én márahhoz szokva, elbirom, el is hordozom, csak egyháznak legyen belőle haszna. Ma az „ecclésia militans“ napjait éljük s a sebekre el lehetünk készülvé. Eröss L.

meg, a zsarnoki közvélemény, hogy lenne ez lehetséges, mikor magok az örállók is alusznak, s ha összeforják kezeiket, az örizetlen várat az ellenség könnyen beveszi. Halljuk, számtalanszor halljuk e vádat a lelkészek ellen, azokat sújtja ez, ha világosan nem is olvassák fejökre s többé kevésbé úgy formulázható, amint azt Eröss Lajos kimondja: „... a reformátusok immár tűrhetetlenül szárnalmas élnetlenségét konstatálhattuk.“ Nincs egyenesen kimondva, kit terhel ezért a felelősség, de csak a vak nem látja, hogy ez kire tartozik első sorban. Ha be nem pillantunk a dolgok elrejtett mélyébe, ha le nem hámozzuk a külső burkolatot, nehéz volna ez ellen a védekezés. A közvélemény erősebb, mint az élnetlenség nyáj vezetésével megbizott pásztorok pusztába kiáltó szava. Az embereknek közös gyarlóságuk az, hogy nagy általánosságban a külszin, a pusztá látszat után hozzák meg kedvező vagy kedvezőtlen ítéletöket. Nem veszik figyelembe a felmerült akadályokat, nem mérlegelik a viszonyokat, melyeknek kényyszerítő hatása alól a legjobb akarattal sem tudnak megszabadulni. Így van ez a társadalmi s egyházi életben is. Általános a panasz, hogy terjed a vallásos közöny s vádolják vallásos közönnyel a protestáns, de főleg a reform. egyház tagjait. Kik vezetik egyházuk szellemi ügyeit, kik örködnek annak élete fölött? A lelkészek! Kik talán a terjedő közöny közvetett okai? Kétségkivül a lelkészek! Így füzi okoskodását a kiméltlen logika. Lehet bennük is fogyatkozás, mert gyarló emberek, de azt állítani, hogy öök volnának első sorban felelősök a reánk zudulható bajért, azt állítani csakugyan tulhajtott s igaztalan okoskodás. Keressük a bünbakot s a ki a legelső helyen áll, erre nézve mintegy önkénytelenül kinálkozik. Üssünk rajta, hogy neki fájjon az, a miért minket bántanak, bántják esetleg az egyház egyetemét. Hát csakugyan lehet s van

is olyan, ki erre rászolgál. De van-e olyan testület, melynek minden tagja egyenlő pontossággal és lelkiösmeretességgel teljesítse hivatását. Ha mutatnak csak egyet: megadom magamat. De én egyes kivételekért nem mondok anathemát az összeségre, s viszont az egészet sem ítélem el egyesek botlásaiért. Nézzük csak egy kissé figyelmesebben, hogyan is állunk hát? A reform. közszellem alszik, vagy ha nem, legalább is szendereg. Imitt-amott pedig „szánalmasan élhetetlen.” Nemcsak nagy városokban, de kisebb községekben is észlelhető ilyenforma tünet. A felületes diagnózis a lelkészekben keres s találja föl a hibát. Alszik a belmissió, csak részben él a cura pastoralis és így tovább. Erős a meggyőződés, s vajha az ellenkezőről győzhetne meg engem valaki, hogy ha maga a nagy apostol Pál járna-kelne szét hiveink között s a cura pastoralist hiven teljesítő lelkész bezörgetne minden ajtón, nem érhet el addig kedvező eredményt, míg a korszellem fertőző miasmái ki nem vesznek a társadalomnak minden rétegéből. Nem olyan viszonyok közt élünk most, mint csak félszázaddal ezelőtt is, mikor az ugynevezett friss újságoknak hire sem volt, mikor a szegény nép között nem osztogattak ezer meg ezer számra szocialista izü röpiratokat, hogy kiirtsák hitét, megmételtyezték gondolkozásmódját, lerombolni igyekezvén minden emberi s isteni tekintélyt. Hol van az az idő, mikor

vasárnapon az egész tanács Isten házába ment? Minő más világ most! Vasárnap minden munkaszünet mellett is hívogatják a népet ügyei elintézésére, hétköznap nem érnek rá. Ilyenkor tartják, többnyire az istentisztelet ideje alatt a gyűléseket. Az ugynevezett munkaszünet mellett is nyitvák az üzletek 11—12 óráig, a korcsmák, vendéglők egész nap, melyek napról-napra növekednek számban s kedveltségben. Országszerte nem volt még annyi színház, hová frivol operettekre 10—12 éves gyermekeiket viszik el a jó szülék. Fogyülekezési hely ezelőtt a templom volt. Itt ösmerték meg egymást az ifjak. Nem volt szombatról-szombatra bál, orfeum s ki tudná elsorolni, hányféle szórakozási hely, melyek a vallásos közöny bacillusainak tenyésztő melegágyai. Próbáljatok ezek ellenében a cura pastoralis ósdi fegyvereivel vagy újabb szerkezetű eszközeivel küzdeni, legyetek előre elkészülve, hogy szelmalom-harcot vívtok s ugyanakkor kiérdemelitek a Don Quixotte tisztességet is. Szemünkbe vágják, hogy ne usszunk az ár ellen. Tudunk arra is esetet, hogy egy jólelkű pap minden áron arra törekedett, hogy hallgatóságát a pálinkaivásról leszoktassa, szövetkezetet akart alakítani s íme a regalebélők bepanaszolták, hogy az államot s községet károsítja. A szövetkezetből természetesen nem lett semmi, szerencse hogy a belmissió pap ép bőrrel megmenekült.

## TARCA.

### Weszprémi István emlékezete.

(Felolvasott a debreceni „Csokonai Kör” 1899. nov. 17. ülésén.)

„Mindig nehéz feladat volt egészen új nemzedékre régi történetek elbeszélésével hatni, kivált ha a múltat a jellel egybekötő kapcsolatok szétszakadtak . . .”

Kem. Zs. id. Szász K. fel. t. eml. b.

(Folytatás.)

Ha végig tekintünk munkáinak sorozatán, első pillantásra, már csak a puszta cím után indulva is, azt vesszük észre, hogy Weszprémi nem pusztán tudós, hanem ennél ránk nézve sokkal több: *magyar tudós* volt. Egy pár, még külföldi egyetemi hallgató korában írott latin munkáján kívül, melyek általánosabb orvosi dolgokról szólnak, a többi munkája mind vagy a magyar közönségnek, vagy a magyar dicsőségről szól. S innen magyarítható meg az a körülmény is, hogy latin, német és magyar nyelven írta munkáit. Leghíresebb művében a Succintá Biographiában, megmutatta a rólunk keveset tudó s épen azért bennünket lenéző külföldnek, hogy a magyarnak is van nem csak irodalma, de szakirodalma is. Annak a 220 orvosnak életével kapcsolatban, a kiket a Biographia négy kötetében, a hozzá írott dicsőítő ódak szavai szerint, halottaikból az örök életre feltámasztott, a régibb magyar irodalomnak

temérdek szétszórt adatát halmozta össze s tette hozzáférhetővé a régiség kutatóinak, úgy, hogy e tekintetben munkája még ma is a legbecesebb forrásmunkák egyike. Művének első kötetét a tudomány és haza géniuszának ajánlja. Előszót Bél Károly, lipcsei phil. tanár írt hozzá. Ez előszóban a legnagyobb elismerés hangján szól Weszprémiről, honfi társáról. A magyar orvosi tudomány zászlóvivőjének nevezi s munkájának fő becsét abban találja, hogy a lelkiismeretesen, nagy fáradtsággal megírt életrajzok ragyogó példák gyanánt fognak állani a magyar irodalom és művelődés barátai előtt, s így hathatós előmozdítói lesznek a tudományos élet felpozdülésének. Mert — ugymond — az ilyen munkáknak nem az az első célja, hogy a tudományos törekvés meglelje általok a maga jutalmát, hanem főképen az, hogy az olvasók lelke is felbuzdúljon és ösztönt nyerjen azoknak a követésére, akik jeles tetteik vagy tudományuk által halhatatlan nevet szereztek maguknak. „Non est in praeceptis, certissimis licet et saluberrimis, ea vis, quae in exemplis cernitur”. = A leghatározottabb és legjobb célzó szabályoknak sincs meg az a hatása, melyet a példák gyakorolnak az emberre.

S Weszprémi ennek a feladatának, olvasói elé követésre méltó példák állításának, lelkiismeretesen megfelel a mellett, hogy adatainak elsorolásában mindig a meggyőződése szerinti szigorú igazsághoz ragaszkodik. Hacsak lehet, mindig az eredeti forrásból merít. Könyvének berendezése ugyanaz, a mi a Bod Péteré: először felsorolja az író életrajzi adatait; azután chro-

Még csak sejtelmünk sincs arról, hogy az a léha, frivol sajtó — tisztelet a ritkaságszámba menő kivételeknek, — mennyire rontja a köz-erkölcsiséget, tiporja a porba a hit tárgyait. Cukros lében itatja a mérget. S aztán tessék még ehhez hozzáadni, miképen gondolkozik a maga józan eszével a mi népünk? Maga a kormány, maga a törvény szabad kezét ad arra, hogyha valaki sokalja az egyházi adót, papjával, tanítójával valami miatt összetűz: beállhat a felekezetenélküliek aklába. Majd csak eltelik az az öt esztendő. Addig fizet, aztán megszabadul. Ma már a születésnek, házasságkötésnek, halálozásnak könyve nincs a lelkészek kezében. Ez is nagy csorbát ütött tekintélyükön. Az a tekintély átháramlott a mindenható jegyzőre, néhol az egyházzal ellenséges lábon álló községi tanítókra. Beszélhet aztán a lelkész, akár mint Ciceró, ellátogathat ide is, oda is, ha a fizetésre kerül a sor, különösen rossz termés idején: kész a huzavona, mert mi türes-tagadás, az elszegényülés szomorú tünetei, ha nem mindenütt is, de nagyon is sok helyen fenyegetőleg mutatkoznak. Ilyen zivatárok ellenében úgy áll a lelkész egymagára, mintha egy esernyővel akarná megvédelmezni a jégverés ellen községe szántóföldjeit. Mi most az az egyházi fegyelem? Száz esetben kilenczvenkilenczszer semmibe sem veszik. Ha az atyafinak úgy tetszik, az idézésre meg se jelen.

El kellett már egyszer leplezetlenül mondani azt, a mi régen nyomta a lelket, mikor unos-untalan halljuk, hogy minden bajnak a lelkészek az okai. Bizony egy századdal ezelőtt sem voltak sem buzgóbb, sem képzetesebb lelkipásztorok, s ha most csakugyan nem találkoznának ilyenek, a mit ismétlem, nem hiszek, a theologiai tanárok érdeméből vonnék le, azokat tenném felelősökké. Bennünket, a régibb kor gyermekeit ily nagy apparatussal nem tanítottak, apáinkat még kevésbé. S vajjon jobbak voltak-e — hogy csak a debreczeni viszonyokat említsem — jobbak voltak-e az idők, mikor a nagy Révész hirdették az Istennek ígét. Elég utalnom magának Révész Imrének őszinte nyilatkozatára. (Prot. Lap. 3. sz. 33.) Köszönet a halottnak, hogy védelmezi az élőket. A korszellem s az az által alkotott viszonyok kényszerhatása meglátszik mindenütt. Az emberek most is olyanok, mint azelőtt, de a világ képe, követelménye változott meg. Az idő, a tudomány, az élvezetvágy, az a százféle sokoldalúság más-más követelményekkel lép föl, más-más szükségleteket követel. Mária Terézia idejében kovás puskával is lehetett diadalmas csatát nyerni, ma a pánczélos vonatok is felrobbanthatók. Annyi ellenség táborozik körülünk s ezeket egytől egyig a mai viszonyok által teremtett, dédelgetett vallásos közöny toborzotta együvé. Még az a csoda, hogy még ennyin is vagyunk. Ez lehet biztos zálo-

nologiai rendben nyomtatásban megjelent munkáit. A nevezetesebb munkáknak nemcsak a címét adja, hanem tartalmát is ismerteti, sőt kritikai megjegyzésekkel is kíséri. A hol teheti, kimutatja az író hatását korára és a későbbi írókra. Üldözi a sarlatánságot s óvást emel azok eljárása ellen, kik tudomány híján a mások tollaival szeretnek ékeskedni. Így a Biographia I. kötetében, a 104—113. ll. Melius Péter híres fü északnyevét ismertetvén elmondja, hogy *Váli Mihály* „famosissimus in patria Medicaster, homo omnium litterarum expertus“, szórul-szóra kiírta a Melius fűvészkönyvét, s a saját neve alatt ki akarta adni 1755-ben. Már Maecenas is keresett és talált művének Erdődi György gróf, curiai bíró személyében, de a nyilvánvaló plagiumot még idejében lelep ezte Torkos János pozsonyi orvos.

A Succinta Biographiának egyetlen hibája és legnagyobb érdeme, hogy nem szorosán szakszerű munka. Már az első centuriában is kiterjeszkedik mindenre, a mi az ismertett író munkásságának egész körével kapcsolatban van. Munkájába minden író felvesz, akinek csak egyetlenegy orvosi vonatkozása értekezése vagy önnálló műve van; azonban nem csak ezt az egy munkáját ismerteti, hanem felsorolja az összes, bárminő tartalma is van. Így történik aztán, hogy az Orvosok Életrajzában az irodalom minden ága képviselve van s így lett e könyv általános, irodalomtörténeti becses kutforrássá. A későbbi kötetekben, mikor gyűjteménye mind gazdagabb lett, még jobban kiterjeszkedik az irodalom minden ágára, külö-

nösen a történelemre és nummismatikára, úgy, hogy kivált az utolsó kötet e tekintetben rendkívül gazdag tárházává válik a történelmi adatoknak. Ha semmi egyebet nem irt volna, mint életének e mindenesetre főmunkáját, melyen évtizedekig dolgozott szeretettel, gondnal és lelkiismereteséggel, — ebből magából meggyőződést szerezhetnénk az ő rendkívül széles alapon nyugvó képzettségéről, tudásának mélységéről, határozottságáról és mindenek felett erős nemzeti érzéséről. E munkájának erkölesi jutalmát el is nyerte még életében. A Succinta Biographia íróját a legnagyobb tisztelettel emlegette minden, művelődésünk ügye iránt érdeklődő magyar, s ezek között első helyen a még akkor pályája kezdetén álló Kazinczy; de elérte legfőbb célját is: a külföldi tudományos világ méltó elismerését a magyar tudományosság és maga iránt. A Succinta Biographia íróját négy külföldi tudós társaság választotta tagjai közé: „a Sz. Római Birodalombeli Természet vizsgáló Császári Akadémia, a Lipsiai, Göttingai s Jénai tudós Társaságok“.

Épen így a magyar név tisztességéért, a magyar név tisztességére írta német és deak nyelven, külföldi folyóiratokban megjelent értekezéseit, természettudományiakat, orvosiakat és történetieket egyaránt.

Míg azonban féltő gondnal iparkodott a külföld előtt a magyar faj életrealóságát bebizonyítani, teljes erejéből működött megszerzett nagy tudományát itthon is hasznosítani. Erre a célra szolgálnak magyar nyelven írott különböző munkái. Az orvosiak között legnevezetesebb a németből fordított *Bába mesterségre tanító*

gunk a felől, hogy nincs még okunk a kétségbeesés riadóját fujni. A protestáns vagy reformált öserő kiküzdi magát. A kicsiny, de életteljes mag kiemeli a sziklák kemény köveit is s óriás cserfává nőheti ki magát.

De ne higgye ám azt senki, hogy róm. kath. atyánkfiaiánál rózsaszínűbb lenne a jelen, azért, hogy némely helyen el-elfoglalnak egy-egy talpalatnyi tért. Itt sem szabad a felszínen megállapodnunk, nem szabad csak egy pár lépésnyire tekintgetnünk. Itt még szomorubb tünetmények észlelhetők. Az intelligens katolikus nem tart azokkal, a kik ezt az elvet fogadják el: „credo, quia absurdum.“ A legnagyobb rész a nagy Széchenyi Istvánnal így szól: „vallásos dolgokban nincs határozott nézetem és ha töröknek születtem volna, ép oly lelkiösmeretességgel mostnám lábaimat ötször, melylyel most vasárnaponként templomba megyek.“ Ugyan hányadik az, ki a róm. kath. egyház dogmáit, a pápa ő szentsége csálhatatlanságát, a gyónás gyakorlását sat. az üdv kellékének tartaná. A róm. kath. egyház tagjai, mert annak kötelékében születtek, ottan jól érzik magokat, sőt örülnek, mert ez egyháznak látszik legtöbb tekintélye lenni egyes országokban s különösen nálunk. De Róma erőfeszítésének dacára is régi prestige-éből sokat, nagyon sokat vesztett. Nálunk időlegesen csak azért prosperál, mert a hol a pénz, ott a hata-

*könyv, melyért Mária Teréziától a kitüntetést kapta. Ez azonban szorosabb értelemben vett szakkönyv, mely legkivált orvosok használatára volt szánva. E helyen csak azt említem meg róla, a mi különben Weszpréminek minden magyar nyelven írott munkáját jellemzi, hogy a fordítás nyelve egészen tiszta; az annyi idegen nyelvet beszélő tudósnak rendkívüli gondosságára és helyes érzékére vall, hogy sem szókbán, sem kifejezésekben, sem a mondatszerkesztésben nem esik a barbarismus vétkébe. Még a terminus technikusokat is magyarra fordítja, a hol csak lehet, legfeljebb aztán magyarázatul utána teszi itt-ott az orvosi latin műszót is (febris lactea = Tssets-hideglelés, fraenulum = zabolátska stb). Az orvosi műnyelv szempontjából mindenestre érdekes tanulmánynak az anyaga e fordítás. Mindamellett purismusa nem keresett, előadása egészen világos, a periodikus szerkezetű német eredeti erősen kifejlett nyelvérzékét sehol meg nem téveszti.*

Sokkal jelentősebbek voltak a nagy közönségre való hatásukban azok a munkái, melyekben a közegészségügy előmozdítására — mai nyelven szólva — az orvosi tudomány leszűrődött tapasztalatait népszerű előadásban bocsátotta közre. Idetartozik a következő című nagyon elterjedt munkája:

*A kisdéd gyermekeknek nevelésekről való rövid oktatás, melyben elől adatik, miképen kellesék azokkal banni születésektől fogva három esztendő korokig. Hozzáadattak a végén az egészségnek fenntartására és a hosszú életnek megnyerésére tartozó szükséges Regulák. Kolozsvár, 1760.*

(Vége köv.)

Dr. Gulyás István.

lom, hol a gyónás, ott meg van nyerve a szív. Tessék csak figyelemmel kíséreni az assumptio-nisták pörét, — a tisztelendő atyák titkos műveleteit most nyilvánosan tárgyalja a francia törvénytörvények. Kitünik ebből, mily óriási fegyver a r. k. egyház kezében az a gyónás. Nincs nálunk olyan cura pastoralis, mely ezt csak némileg is ellensúlyozhatná. Aztán az asok kábitó, fényes szertartás, esillogó pompa, fülbemászó zene, művészi képek elringatják a gyöngébb idegzetüeket. A hatalom elszédíti a hatalomra vágyókat. Hiában proklamálták a vallásegyenlőséget, csak uralkodó vallás az s mig az marad, ott uszik hajója a felszínen s a bennülők aranyhálóval halásznak... de meddig? A korszellem néha viharral jár, a tenger háborog s elszakad az az aranyháló, lehull a biborköpeny. El kell jönie az időnek, mikor Krisztus lesz minden mindenkben.

Nem kicsinyeljük mi a szeretet adományait, köszönet a kegyes adakozóknak, — de bármint hirdessék is a szeretet s könyörület felekezetenküliségét, ott a coulissák háta mögött, ott is rejlik ám valami. Mi nem verjük a nagy dobot, de talán tehetségünkhöz a mi erszenyünk is megnyílik a szegények nyomorának enyhítésére, talán mi is letöröljük néhány elhagyott árva könnyeit. És még egyet. Oly sokan tüzet kiáltottak, mikor meghallották, hogy a kálvinista Rómában a reformátusok közül 36-an tértek át, s csak 22-en tértek mi hozzánk. Ezt is le kell a valódi értékére szállitanunk. Hát ezek közül 4 — a mint utána néztünk — elébb is róm. kath. volt, abban a vallásban született, nálunk egy kis kéjkirándulást tett, s aztán az ősi hajlékba visszatért. Egy zsidóból lett református, itt nem találta magát otthonosan, átment a szomszédba. Az áttértek közül 18 nem debreceni születésű, csak ide vetődött valahogy s legtöbb olyan, a kik vegyes házasságban élnek. Aztán a számitásnál a százalékot számítják a népesség arányához képest. S így lesz az elefántból szunyog. Még azt lehet méltán csodálnunk, hogy oly nagy mozgósítás, toborzás és dobverés mellett így áll az arány.

Az azonban elvitázhatlan, hogy az egyházpolitikai újabb törvények behozatala óta nálunk általában véve kedvezőtlenebb az arány, mert hiszen hiányzanak külső eszközeink, — nincsen oldalunk megett aranyhegy, nem rejtözünk a mysteriumok fényes palástjába, nincs leigázva a szabad vizsgálódás, nincs bilincsekbe szorítva a lelkiösmereti szabadság, nincs az egyházi rendet szigoruan korlátozó fegyelem. Van ezek helyett lelkiösmereti szabadság, előretörekvés vágya, van erős nemzeti öntudat, melyet nem korlátoz idegen befolyás s azon erős hit, hogy Krisztus

az egyház láthatlan, de élő fejedelme örködik felettünk s láthatjuk örködése nyomait ama tényben, hogy míg a clericalismus járma alatt nyögő nemzetek sietve-sietnek a romlás felé: a protest. nemzetek a lelkiösmereti szabadság lobogója alatt napról-napra több tért foglalnak el. Ezt tagadni lehet, de letagadni aligha. A nap világít, ha a vakok azt kiáltják is: gyujtsatok gyertyát, mert nem látunk.

### Veridicus.

#### Egy új congressus.

Szeretnék — ha nem ujat is — de legalább olyamondani, mely az illető helyeken és fülekben visszt hangra, s ennek folytán tetteles érvényesülésre találna. Szívesen venném és vettem volna, ha a czímül kitűzött tárgyról már olvastam volna e tisztelt Lap hasábjain. De hát ha más nem tette: a tisztelt Szerkesztő úr engedelméből megszólalok én, s röviden előadom, hogy mit akarok a feltett cím alatt bemutatni, előadni s mért tartom ezt időszerűnek?

Ez új congressus nem egyéb, mint egy *egyházzenei congressus*.

Hogy mi lenne ennek a célja: már a cím megmutatja.

Tudjuk jól, hogy az előhaladó korrallal az emberi művelődésnek lépést kell tartania. A ki nem akar a világtól elmaradni: annak haladni kell a rohanó idővel, mert elmarad, ósdi eszméivel magára hagyják, s mikor eszmélni kezd, nem találja magát a világban.

E korrallal haladás egyházi zeneéletünkre is vonatkozik. Kívánatos, immár nagyon kívánatos volna e tekintetben más felekezetek példáját követnünk. Ágostai hitvallású testvéreinknek több modern énekei vannak, mint nekünk. A róm. kathólikusoknak még több. Mi pedig vagyunk az 1829. évben kiadott énekes könyvvel, melyet nagy részben már túlszárnyalt a rohanó idő, a finomult ének-és zene-érzék; ez okból szükséges volna annak rekonstruálása. Vannak a mi Zsoltár-énekeink között olyanok, melyeket soha nem énekeltek templomainkban és nem is fognak soha. Vannak olyanok, melyek egészen a zsidó népre, azok egyes történeteire, az erős, bosszuálló Isten csudateteleire, vagy egyes személyekre vonatkoznak, vannak továbbá olyanok, melyek úgy szövegekre, mint dallamokra nézve kifogás alá esnek és ma már elévültek. Ezeket teljesen ki kell immár hagyni és csak a legjobbakat hagyni meg; a kimaradottak helyett pedig újakat venni fel.

Ezt eszközölni egy *egyházi zene-congressus* feladata volna. Ezt összehozni, vagy helyesebben: összehozatalát előkészíteni: célom jelen soraimmal.

Ily egyházzenei congressusra gyűltek össze a róm. kath. egyház vezérférfiai is évenként. Jelen vannak azon, hazánk minden vidékéről azon lelkes egyének, kik a vallásos hitelet fejlődését az egyházi zene kultiválása által ohajtják előmozdítani.

A kath. egyházi zenecongressus már harmadik gyűlését tartotta az idén Pécsen. Évről-évre üdvös dolgot cselekesznek azon s rendszeres alapszabály keretében végzik nemes munkájukat.

Az első tanácskozmányt 1897. évben Budapesten tartották meg, melyen maga a hercegprímás elnökölt. A második congressus 1898-ban Esztergomban gyűlésezett, míg az idején Pécsen.

Hogy minő szüksége van a r. kath. egyháznak az egyházi zene fejlesztésére, arról nem értekeztem; arra semmi gondom. De látva az igyekezetet, a korrallal való haladást: eszembe jut saját egyházunk zenei állapota, melyről tudom, hogy szintén javításra vár.

Nem tartom elegendőnek az 1892. évben átdolgozott Zsoltárnál megmaradni. Sőt kijelentem, hogy az átdolgozás nem sikerült mindenütt. Az újított szöveg nem felel meg mindenütt a régi tartalomnak. Így pl. a XCVII. Zsoltár „Az úr Isten regnál“ így alakítottát: „Az úr széke megáll“. Ez nem adja vissza a régi szöveg értelmét. Nem adja vissza a 125. Dicséret régi szövegének értelmét sem az átdolgozott új szöveg, midőn azt mondja:

„A szív tisztasága oly drága kincs,  
Melynek ára egész világon nincs.  
Mert a ki ezt egyszer elpredálja  
Visszanyerni hiába próbálja“.

Ez állítás még valótlan is mond, mert hiszen szent vallásunk azt tanítja, hogy, mint a tékozló fiút édes atya: úgy Isten is kegyelmébe fogadja a megtérő bűnöst. Vétkezni emberi dolog, mert jóra-rosszra egyformán kész emberi természetünknel fogva mindnyájan alá vagyunk vetve a gyarlóságnak és bűnöknek. „De tudjuk, hogy ki megvallja És átallja Bűneit s hozzád megtér: Azt nem hajtod el előled. Sőt tetőled Bűnbocsánatot az nyér“.

Ilyen hittel vagyok én eltelve és így tanítjuk szent vallásunk igazságait. Érdemünkben nem bizunk, mert azok nincsenek. Fejünkhöz köttetett a gyarlóság. S magunkat Isten előtt megalázva énekeljük: „Kinek volna olyan szíve, Hogy a kísértetnek íve Rajta nyilást ne keresne, Melylyen lopva hozzá férjen. És az elevenig érjen.“

Ezeket tudva, talán nem mondhatjuk, hogy a kinek a szíve bűnbe merül, az soha meg nem tisztul többé.

E Dicséret régi szövegének átalakítója nagy szemérmességében „a szív tisztasága“ kifejezéssel rontotta meg s tette homályossá az egész versszak értelmét; mert ha a régi szövegnek ezt helyettesítő szavát *valódi* érzelmében adja vissza, — nincs semmi baj s helyes és világos marad az, a mit a szerző mondani akar.

Hiszen maga a sákrámentomi úrvacsorázás is azt jelképezi, hogy bűneinket levetkezhettük s új embert ölthetünk magunkra. És épen ott mily büzgön énekeljük a kegyelmes Isten vigasztalását: „Bizzál már fiam, bizzál leányom, Bűneidet szemedre nem hányom“.

Nagy tévedésnek s hibának tartom az énekes könyv kisebbített kiadását is. Mert nemesak a rossz verseket hagyták ki belőle, hanem a szépeket, a legszébbeket is.

Elmondhatjuk, hogy a fürdővízzel kiöntötték a gyermeket is. Tanítóink tapasztalják itt a bajt. A szüle megveszi az olcsóbb könyvet a kisebbített Zsoltárt. De gyermeke a tanulásban már fennakad: hiányzik a feladott Zsoltár és Dicséret-ének szép verse. Elviszik a kis Zsoltárt a templomba s midőn kikeresi az éneket: nem tud énekelni, hiányzik a 2., 3. vagy 4. versszak. Már meg van zavarva büzgősága. Nem egy szüle panaszkodott már előttem e miatt, mely közös bosszúságunk volt.

A szép énekversek kimaradása különösen feltűnő a 67. és 68. Dicséreteken. E két szép énekből összesen 12 versszak hagyatott ki, melyek mind a nagy

Isten felséges voltát, nagyságát, bölcsességét és tulajdonságait hirdetik. Az a vallásos család, mely házi csendességében a tél hosszas éjszakáit s annak unalmas óráit sem aluvással, sem hiábavalósággal nem szereti tölteni, hanem olykor-olykor, sőt rendszeren vallásos dolgok olvasgatásával, éneklésekkel tölti estéit: az, a revidiált kis Zsoltárt elveti s előveszi azt, melyben minden verset feltalál. Népünk örege könyv nélkül tudja énekeinket s nem engedi, hogy diktáló fia vagy unokája abból egy versszakot is kihagyjon.

Avagy nem felséges énekvers-e ez:

„Ordítsd óh oroszán az erdők ligetes  
Rejtekei között, hogy ő rettenetes;  
És a midőn reggel a föld gyászát veti le:  
Énekeld jóvoltát hangos kis fülemile.  
Kösziklák! tégyetek oltári szolgálatot,  
Gözölögvén néki gerjesszetek illatot“.

És ez is:

„Ha a kopasz hegyek köszikláin járok,  
Elmémből kivüled mást mindent kizárok:  
És a szakadozott felhőknek rostélyain,  
Mint égi palotád legelső ablakain  
Felnézvén mennyei dicsőséged csudálatom,  
Mig szemem befogja egy áhitatos átom“.

Bizony felséges énekversek ezek és a ki ezeket már ismeri a vén Zsoltárból: végig énekléi kellő áhítattal és búzgósággal mindent, nemcsak, de az ifjabb nemzedéket is utasítja annak megtanulására.

E magasztos énekeket egy ihletett lelkű német költő Kleist Ferencz Sándor írta, ki 28 éves korában már meghalt. Ez emlékü az áldott énekek és mélyen vallásos fordítót, Lengyel Józsefet annyira meghatották, megihlették, hogy a fordítás hatása alatt írta melléjük a 66. Dicséretet, mely méltó párja két testvérének. Ez énekeket, úgy tudom, hogy az erdélyi reformátusok is éneklék.

Hibáztatom azért az énekek egyes versszakainak kihagyását, mert az mind szép és énekelhető. Ha már az átdolgozó bizottság kisebbiteni szándékozta az énekes könyvet: hagyott volna ki a CXIX. Zsoltár verseiből, abból jutott volna és maradt volna. Baksai Dániel „A szent-hajdankor énekei“ című Zsoltár-átdolgozásában az ének 88 verséből csupán 7 versszakot; hagyott meg. A kihagyásokat tehát a bizottság is nyugodtan meglehetne volna, mert ez ének versei nem oly énekelhetők, mint az említettem Dicséreték verseit. Hagyott volna ki 20—25 Zsoltár éneket, azok között különösen a CIX iket, mely nem az Isten dicsőségére iratott.

Ez éneket nem tartom szent vallásunkkal megegyezőnek. Mert hiszen mi úgy ismerjük teremtő Istenünket és azt tanítjuk róla, hogy ő minden teremtetéseinek javát és boldogságát munkálja. Nem tiszteli tehát Istenét az az ember, sőt súlyos bünt követ el, a ki átkozódik s felebarátjára romlást, kárt vagy nyomorúságot kér.

Az egyházi zene-congressus feladatai közé tartoznék tehát mindennek előtt az, hogy e kis Zsoltár félretételét s használatból való kihagyását javasolná az Egyházkerületnek. Azután kimutatná, kiválogatná azokat a Zsoltárokat és Dicséreteket, melyeknek sem dallamuk, sem szövegük nem alkalmas felséges vallásunkhoz. Ezen énekeket beterjesztené az egyetemes énekügyi bizottsághoz, mely az egyházkerületek közvetítésével kimondaná, hogy azok már most hagyassanak ki a

használatból, hogy se a növendék gyermekesereg idejét ne vesztegessük, azok tanításával az iskolákban, se a gyülekezeti isteniszteletekben ne csináljunk vele misét; a mennyiben némely egyházainkban, hol az éneklés el van hanyagolva, midőn a kántor egy szokatlanabb éneket énekel: egészen magára marad s a gyülekezet hallgat, mert nem tudja az éneket.

Igy, ha felsőbb rendeleltre kihagynók ez énekeket: a nép észre se venné majd az új Zsoltárban hiányukat s könnyen belenyugodnék. mert már félig-meddig úgy is elfelejtette, avagy meg sem tanulta.

Az egyházi zenei congressus e mellett megkönynyitené így az egyetemes énekügyi bizottság működését is, a mennyiben az, e kihagyandó énekekre nem terjesztené ki többé figyelmét, nem kívánná annak átdolgozását, sem ezek dallamaira nem venne fel új szöveget.

E congressus munkakörébe venné ezek mellett „Temetési énekeskönyvünk“ újjáalkotását is. Ha valamire, erre volna igazán nagy szükségünk. Azon gyász esetekben, midőn a mérhetlen fájdalom s pótolhatatlan veszteség felett meginog hitünk, midőn elhagyatva érezzük magunkat s vigasztalást sehol sem találunk: egyedül a vallás szavai enyhítik a keservet s csillapítják a nagy fájdalmat.

A vallás e vigasztaló szava legközvetlenebbül szól hozzánk a szép temetési énekekben. Midőn a gyászos házhoz, ősi jó szokás szerint, a szomszédok, ismerősök, jóakarók és rokonok összegyűlnek az elhunytat virrasztani, mely alkalommal temetési énekeinket végig éneklék: mintegy utolsó társalkodásban búcsúznak el tőle s mintegy megnyugasztalni igyekeznek a szomorú feleket, biztatván a sirontúli étellel, a viszonttalálkozással s a boldog mennyországgal.

E szép énekek egyike ez:

„Világ maradj magadnak,  
Tőled búcsut vészek;  
Im helyet mennyben adnak,  
Egi lakos lések.  
Földi nyomorúságot,  
Nyughatatlanságot,  
Cserélek dicsőséggel,  
Testet lelkiséggel,  
Földet éggel“.

Nemkülönben ez is:

„A mennyei dicső várnak  
Kapuján a sok angyalok várnak.  
A mennyei követ,  
A mely engemet követ:  
Int, hogy menjek,  
Mert a mennyek  
Nyitva vannak az én számomra“.

Sokat idézhetnék még meglehetősen gazdag gyűjteményemből, melyet ha rendszerbe szedek s hangjeggyel ellátok: beterjesztek majd a főtiszteletű Egyházkerület énekügyi bizottságához, hogy ha majd a temetési énekek revideálására kerül a sor, e gyűjteményben is találhassanak némi anyagot, az új könyv számára; mert bizony a régi már nagyon elavult és hiányos, úgy, hogy átdolgozása még talán szükségesebb, mint a Zsoltaré.

Ezen függő ügyek rendezésére, elintézésére s előbb-vitelére nagy hatással működhetnék a congressus. Több szem, többet lát. Találkoznának ott egyházunk zenekapacitásai hazánk minden vidékéről,

Működését irányítanak az énekügyi bizottság tagjai. És azon egyének, kik ott megjelennek, évről-évre oly gazdag és becses anyagot hordanának össze, mely e nélkül össze nem gyűlne és a melyből mind a Zsoltár, mind a temetési énekes-könyv gazdag tápanyagot nyerne.

E congressusnak hivatalból tagjai lennének: az egyházmegyék esperesi, gondnoki, minden egyházmegyéből egy lelkészi és egy tanítói képviselő; az egyházkerületek énekügyi bizottságának tagjai; a debreceni főiskola fakultásainak 2—2 képviselője, s a debreczeni egyház rendes lelkészei.

És mint nyilvános tanácskozmányon, részt vehetnének azon egyházi és világi férfaink és tanácskozási, előterjesztési jogokkal élhetnének.

A congressus állandó helye Debrecen lenne.

A congressus helyéül Debrecen már azért is legalkalmasabbnak találom, mivel hazai protestánsaink zöme ennek közelében él. Ha tehát Debrecenben indul meg egy ily, eredményeiben messze kiható mozgalom: azt hiszem, nagyobb bizalom fog iránta nyilvánulni, mintha máshová hívatnék az össze.

De azért is ajánlom Debrecen, mivel a Zsoltár kiadásának jogos tulajdonosa egyedül ő lévén: ő tudja legjobban, hogy hány példány van még készletben a Zsoltárokból, s mikor lehetne az új kiadást rendezni, hogy abból az egyházkerületnek kára ne legyen?!

A congressus összejövételére nézve mind ezen szempontokat tekintetbe kívánom vétetni.

A római katolikusok az ily zenei congressusok alkalmával, egyházi művekből, templomi hangversenyt rendeznek, s a nagyobb műveket a legmagasabb művészi színvonalon mutatják be.

E congressuson jelen volt egyik országos hírű művészünktől hallottam, hogy azon zenei előadások valóságos angyali dicsőszószok, melyek hallatára emelkedik a lélek s megtelik búzgósággal. Az ily congressuson résztvevők nagyon sokat tanulnak s a magas művészetet és zene hatalmát élvezve, fogadást tesznek magukban azon nyomdokon haladni, s az isteni tiszteletet, a szép és művészi éneklés által, minél vonzóbbá tenni.

Az említett ref. egyház-zenei congressuson is lehetne templomi és temetési énekeinkből ily magas-ztos, lélekemelő karéneklést bemutatni. Sok Zsoltárunk van olyan, melynek első verse nem lévén alkalmas isteni tiszteletünkhöz, az ifjú nemzedék nem is tanulmányozza és így nem is ismeri: mennyi zenei szépség van azok dallamaiban! Ezeket kellene bemutatni és közhasználatba hozatni ott is, a hol talán még nem tudnák.

De be lehetne mutatni egészen új énekeket, melynek alapos megbírálója bizonyosan a congressus tagjai volnának; és így hamarabb megszületnék az új Zsoltár, mintha összetett kezekkel várjuk, hogy azt majd megírják az arra hivatottak.

Az új énekek írásánál különösen zenészeti tekintetben nagy súly fektetendő arra, hogy modern, magyar zenestílusú énekek fogadtassanak el. Mert a mostani Zsoltárban nagyon sok az idegen ízlés, a francia stílus. Van bennök sok szépség — igaz, de magyar nemzeti kevés.

Tudomásom van róla, hogy az új énekes könyv megszerkesztésén már munkálkodnak az arra hivatott és felkért tiszteletreméltó férfiak. De tudom azt is, hogy az új énekek írására csekély százaléka lépett eddig sorompóba azon ihletett lelkű egyházi atyáknak,

kiknek szinte kötelességük volna szent vallásunk e második Bibliájának minél tökéletesebb megszerkesztésénél költői ihletettséget hasznosítani és tehetségök szerint Isten dicsőségét előmozdítani.

Az új énekeskönyvi „Előmunkálatok” kezeim közt vannak. Azokat lapozva, sok szép költeményben gyönyörködhetünk. De találunk e füzetekben olyan Zsoltár dallamára írott énekszövegeket is, melyek gyülekezeteinkben használatban soha nem voltak és mint zeneművek sem nagy értékkel bírnak. Bár elismerem, hogy annak szerzője, a dicső emlékű Goudimél, a zeneművészet zenithjén állott, korát felülmultra s Zsoltáraink megzenésítése által nevét halhatatlanná tette. Goudimél nagy nevét s szent emlékét kétszeresen be kell vésnünk egyháztörténelmünk lapjaira s szent örökségül hagyni fiainkra, mert ő is egyike volt azon áldozatoknak, kiket 1572-ben Franciaországban, Bertalan éjjelén, a vak fanatizmus és aljas cselszövény megöletett. Goudimél a Zsoltárok dallamosítása miatt szenvedte a vértanúi halált.

Ez „Előmunkálatok”-ban a XC. Zsoltár átírata nagyon szép költemény, de hibának tartom, hogy a versszak 2-ik és 4-ik sora rövidebb egy szótaggal, mint az eredeti és mint a dallam kívánja. Ha írója ezt el akarja fogadtatni, azon esetben az ösdallamot is változtatni kellene, a mi nagy kérdés, mert először: egy második Goudimélt nem találunk; másodsor: nem tanácsos e szép éneket búzgó gyülekezetünk előtt elrontani.

Ilyen csonka szöveg a XXI. Zsoltár átírata, melynek 13 versszakán át a 2. és 3-dik sor egy szótaggal következetesen rövidebb az eredetinél és a dallamnál. Ilyen változtatásoknak én nem vagyok barátja, s minden bizonynyal az énekügyi bizottság sem kívánja. Egyébiránt e szöveg király-dicsőítésre nagyon alkalmas.

Ilyen csonkított szöveg nagyon sok van az „Előmunkálatok”-ban, melyeknek átnézése, kiválogatása esetleg megbírálása és javítása az egyházi zene-congressus feladatai közé tartozik.

Szintén nagy hibának tartom, ha a sormetszet a dallammal nem egyezik. Erre is sok példát találunk az említett füzetek darabjaiban. Nem utolsó ezek között a 140. Dicséret, mely kétféleképp van átírva. Ezek egyike így szól:

- 1 „E világnak gondvijselő jó atyja!  
Hozzád száll föl ajakamnak szózatja,  
Mely szívemet e reggelen áthatja.
- 2 Áldalak, hogy e napra felvirasztál,  
Reám semmi nagy bánatot nem hoztál:  
Veszély ellen általmazóm te voltál.
- 5 Gyarló vagyok. Azt Uram! Te jól tudod,  
Elmulasztom látogatni templomod:  
Az érdemlett jutalmat majd megadod”. stb.

Ime, ez hű másolata egy leendő új éneknek. Próbálja meg ezt bárki ráénekelni a 140. Dicséret dallamára, bizonyosan hibásnak találja a sormetszetet, mert a dallam természete és zenei szabálya úgy kívánja, hogy úgy énekeltesék, a lélegzetvétel és sormetszet oda essék, a hová a felosztási vonalakat írtam. A szöveg sem jobb, mint az eredeti. Költeménynek jó, de más mérték szerint. A ki hangjegyekre ír szöveget, az a zene rithmusához alkalmazkodjék. Az eredeti: „Szívem megaláztatván te hozzád mégyek, Elődbe Istenem háladást viszek. És szent fiad által néked könyörgök”, stb. szöveg az erdélyi reformátusok énekes könyvéből

van átvéve. Régi időben készült, mégis teljesen megfelel úgy a költészet szabályainak, mint a zene rithmusának.

A fenti új szöveg pedig erre a Dicséret dallamára, nem a mi népünk szájába való.

Az ének-írónak gondolni kell arra is, hogy a zeneköltészetnek is szabályai vannak, melyeknek a szöveggel mindenben egyezniük kell. Minden költeményt nem lehet zenére alkalmazni. Egy egyházi éneknél pedig nagy gond fordítandó a szabályokra, mert azok nem múló időre készülnek. Az énekszöveg megírásához nem elég a költői véna: ezen kívül ahhoz mély vallásos érzés, áthatottság, bizonyos ihlettség, ügyszeretet és zenei tájékozottság kívánatik.

Sok szép példát találhatnak e tekintetben Zsoltár-íróink, p. o. a b. e. Baksai Dániel „A szent-hajdankor énekei” című művében. E kis művet, melyet vallásos ihlettség hozott létre, nagyon ajánlom az egyetemes énekügyi bizottság szíves figyelmébe.

A LXXXIX. Zsoltár átirata felséges. Sormetszet, mérték, rím: mind szépen sikerült.

Sok költemény-szövegre volna még ilyenmű észrevételem s megjegyzésem. De ismerve csekély erőmet: nem érzem magamat teljesen illetékesnek arra, hogy azoknak bírálatába mélyebben belebocsátkozzam. Erre alkalmasnak az említett egyházi zenecongressust találom. Hiszem és meg vagyok róla teljesen győződve, miszerint annak tagjai közt akadnak majd — Lengyel Józsefek, Benedek, Keresztiesiek, Horváth Ádámok, Szentgyörgyiek, Nagy Istvánok, Katonák, Budaiak, Diószegiek, Huszár Gálok, Sztáraiak, Baksaiak, Dobosok, Székácsok, Losonciak, Márkok és Szotyoriak, kik ujjá alkotandó énekes könyvünk számára megtalálják a kellő hangot és a helyes szöveget, melyet várva vár ref. Sionunk, s a melylyel, ha megszületik, ismét egy százigadig fogja felekezettünk dicsőíteni Istenét. Úgy legyen! M.-Sziget.

P. Tóth János.

## KÖZÉLETÜNK.

### A debreceni ev. ref. főiskola 1899—1900. évi költségvetése.

(Viszonzválasz, Rózsa Sándor úrnak.)

Fenti cím alatt, e becses lap múlt évi 46-ik számában egy közleményem jelent meg, melyben néhány észrevételt batorkodtam tenni főiskolánk ez évi költségvetésére. Ez észrevételeimre, Rózsa Sándor úr, ugyancsak e b. lap múlt évi 49 és 50-ik számaiban válaszolt, és pedig azon kijelentéssel, hogy „megnyugtató kételyeimre, felvilágosításul tévedéseimre”. De a válasz fő, sőt egyedüli célja nem a megnyugtató és felvilágosítás, hanem az én igénytelen személyemnek minél alaposabb legázolása, a mint arra, ugyancsak e b. lap múlt évi 52-ik számában, Andrassy Kálmán is rámutatott. S épen azért, mivel Rózsa Sándor úr személyes tere vitte át a dolgot, nem is akartam cikkére felelni. De, miután, az 53-ik számban, Andrassy Kálmán közbeszólására írott cikkében is újra nekem támad, és pedig szenvedélyének és diadaléretének teljes hevével: mégsem hallgathatok. El kell mondanom, — habár halaszthatatlan elfoglaltságaim miatt kissé késve is — mennyire lettem megnyugtató és felvilágosító. Arra a hangra, arra a modorra azonban, amelyet cikkeiben Rózsa Sándor úr velem szemben

tanúsít, egyáltalán nem tartom őt illetékesnek. S legyen róla meggyőződve, hogy noha igen diszes állást foglal el, nem áll olyan magasan, hogy joggal engedhetné magát ilyen nyilatkozatokra ragadtatni nyilvánosan, hírlapi közleményben, akkor, midőn a debreceni főiskola vagyoni ügyeiről van szó: „*En valóban abba a helyzetbe jutottam, hogy még bosszankodásomat sem tudtam elfojtani.*” Ne hivatkozzék arra sem, ki az édes ki a mostoha gyermek! Nemcsak az evangélium beszél a szülei szívet mélyen megkeserítő édes gyermekről, a tékozló fiuról; beszél — fájdalom — főiskolánk története is. Ott van épen a Rózsa úr közvetlen elődje, kiről az 1898. évi majusi egyházkerületi jegyzőkönyv 122-ik lapján, én, a mostoha fiu is, mély fájdalommal olvasom a következőket: „*igen tanulságos példa, a közelebb elhunyt főiskolai pénztárnoké, ki éveken át üzhette, észrevétlenül, főiskolánk kárára, üzelmeit.*” És ha nem egy volt is az édes anyánk, de az Atyánk egy, Rózsa úr. „Egy a ti Atyátok, a ki a mennyekben vagyon,” (Máté 23. 9.) így szól az evangélium. S bizony-bizony ön, Rózsa úr, bosszankodása hevében nagyon megfélekedett arról. Látszik, hogy rég letette a bibliát; elfordult az „*Igétől*”, a melynek pedig, — amint tudom — valamikor hirdetője volt. „A ki a szíveket vizsgálja, tudja mit akar a lélek.” (Róma 8. 27.) De ön, távol áll attól, hogy a szívek és vesék titkaiba beláthasson.

Az a fogadtatás, amelyben cikkem részesült, önkéntelenül Jézus következő példázatát juttatta eszembe: „Egy ember házi gazda vala, ki szőlőt ültetett és bekeríté sövénynyel; sajtót ástott le bele, és tornyot épített, s kiadta azt munkásoknak és elütazott. Mikor azonban a gyümölcsérésnek ideje eljött vala, elküldé az ő szolgáit a munkásokhoz, hogy annak gyümölcsét leszedjék. A munkások pedig, megfogván az ő szolgáit, kit megverének, kit megölének, kit pedig megkövezének.” (Máté 21. 33—35.) Ime, az a gazda, ki ama szőlőt, a mi debreceni főiskolánkat ülteté, szent lelke által elküldött engem is, mint szolgáját, a munkásokhoz; s az én osztályrészem is az, hogy megkövezének. De nem csodálkozom fölötte. Hiszen nem rég írta meg dr. Bacsoni Lajos, a „Debreceni Prot. Lap” volt szerkesztője, az alábbi, szívekig és vesékig ható szavakat: „Éber figyelemmel kísértük, a debreceni főiskola ügyeit, lelkesedtünk helyes irányu fejlődéséért, de egyuttal kiméletlenül ostromoztuk azt a sokféle mulasztást, lelkiismeretlenséget, visszaélést és elfogultságot, amely főleg a főiskola anyagi ügyei körül a nyilvánosság kizárásával üzte itt évtizedeken keresztül, öndicsőítésre és erőszakosságra alapított gazdálkodását, útjába állva minden nagyobbszerű alkotásnak s *elkedvetlenül, igen sok becsületes törekvést és nemes buzgóságot.*” („Debreceni Prot. Lap” 1897. évi 52. sz. *Búcsúszó* című cikk.)\* S nem rég hivatkozott arra *Elek Lajos* a gazdasági-

\* A főiskola nagy érdekein és jövődjén féltő aggodalommal csügghető lélek méltó felháborodásának kifejezése volt ez, ama jelentékeny veszteségek hatása alatt, a melyek főiskolánkat anyagi oldalról sújtották s amelyek épen ez időben váltak teljes mértékben érezhetőkké és nyilvánvalókká. S hogy a felháborodás nem volt alap nélkül való, erre nézve elegendő lesz egyedül arra utalnunk, hogy pusztán a főiskolai hátralekés számadások elkészítése azon időben néhány rövid év alatt mintegy 10,000 frt rendkívüli kiadást okozott a különben is sok szükséggel küzdő, főiskolai pénztárnak. A mennyire nem volt azonban akkor sem az idézett szavaknak célja a főisk. gazdasági tanács jóhiszeműsége és jóakarata iránt csak legkevésbé is kétséget támasztani, hanem, csupán egyesek hibás vagy helytelen eljárását és mulasztásait s a kellő nyilvánosság és éberség hiányát kívánta cikkíró, jövődjére való tanúság okából hathatósan előtérbe állítani: épen oly nagy megnyugvással és örömmel kell konstatálnunk ma,

tanács jegyzője, midőn egy bizottságnak, az ellenőrzés mélyebbé és hatékonyabbá tétele céljából beadott azon indítványát terjesztette elő, melyben egy 3 tagú felügyelő bizottság létesítése sürgettetik. Megtalálhatja ezeket bárki, egyházkerületünk 1898. évi májusi gyűlésének 141. száma alatt, a 122-ik lap második bekezdésében is.

Ahol, a közelmúltra nézve, a vagyonkezelésről ilyen hangok emelkedhetnek, épen egy *főiskolai tanár és egyházkerületi jegyző tollából*: ott legalább is tapintatlan eljárás, a mostani állapotok olyan hangon és modorban való védelmezése, mintha azok, a nyilvánosság előtt nenyujhozám virágok lennének. Hosszú, hosszú idő türelmes és kitartó munkája kell ahoz, pénztárnok úr, míg azok a keserű emlékek elmosódnak, amelyeket közelebbi egyházkerületi jkönyveink, nagyon is fájdalmasan véstek be, emlékezetünkbe. Nem örömmel cselekszem, de magam igazolására kénytelen vagyok egy pár esetre hivatkozni; és pedig épen a közeli időkből.

Az 1896. évi szeptemberi egyházkerületi gyűlés jegyzőkönyvének 434. száma alatt, ezeket olvasom. Tóth Antal kollégiumi ügyész jelentéséből: „1887. évi dec. 15 én arra ébredtünk fel a nyugalomból, hogy Nagy Mihály (a 9<sup>1/2</sup> boglyás bányi kaszáló bérlője) péterfia-utcai 970. sz. alatti házat, dr. Csikos Sándor orvos úrnak és nejének eladta; ekkor már lábas jószágait, paripáit, agaraít mind eladta. Amint a dolog nyilvánosságra jött, felmentem a pénztárba megtudni, hogy a haszonbér be van-e fizetve? *Ott nem tudták megmondani mely időről adós*, csak annyit mondtak, régen nem fizetett. Midőn ez iránt szemrehányást tettem, hogy miért nem irták nekem, a hátralékosok jegyzőkönyvében, perlés végett ki, néhai Győri Elek úrtól azon választ nyertem, hogy nem lévén a kollégiumnak más kaszálója, ezen „exlex“ dolog kikerülte figyelmüket“. stb.

Az 1897. évi októberi e. ker. jkönyv 456. sz. alatt, Csiky Lajosnak, az Andaházy-Szilágyi intézet helyettes gondnokának jelentésében ezeket olvasom: „Az intézet belseje, a múlt évben 1600 forintos költséggel jó rendbe hozatott. Ámde tetőzete, padlása, udvari részeinek falazata, az udvari melléképületek fedélzete, ajtóit, a pincehelyiségek lépcsőjárata, *nyomorultul szárnalmas állapotban maradtak*. A padlásokon elhelyezett szűk és nyílt vezető-esőből, nagyobb eső alkalmából kifutott a víz, s egyik utcai szobának, a dél felé esőnek, padlását egészen átáztatta. A régi rossz vezető esővet elvettétvén, jó új vízvezető-készülékkel helyettesítettem azt, s ma már az intézetet e részről romlás nem fenyegeti. A padlás egy részén, a mi értéktelen és szennyes ócskaság az idők folyamán egybegyűlhetett, ki tudja mióta érintetlenül állott ottan. Lehordattam mind, néhány forintért értékesíttem s kitisztáltatván, a padlás azon részét is, vala-

hogy az összes hivatott tényezők búzgólkodása folytán a bajok már gyökeresen orvosolva vannak, s úgy a gazdasági tanács búzgó-főrekvése, mint az új főisk. ügyész előismerésre méltó lelkiismeretes és fáradhatlan tevékenysége s az újraszervezett főisk. pénztár szabályszerű s pontos működése nemcsak jó rendet s biztosságot hozott be a főiskola háztartásába, hanem emberi számítás szerint a multban előfordult mulasztások és visszaélések ellen is teljes garanciát nyújt. Kiváló része van ebben az ujonnan felállított igazgatótanácsnak, melynek erélyes fellépése megmutatta azt, hogy sok minden lehetséges a háztartás rendes menete érdekében, amit azelőtt lehetetlennek tartottak, s egyúttal az egyházkerület előtt a főiskolai vagyonkezelés viszonyait élénkebb világitásba helyezvén, a felügyeletet és ellenőrzést hatályosabbá tette.

Szerkesztő.

melyik, könnyebb árukat áruló közeli kereskedőnek, lehetőleg bérbe fogom adni. Az udvari részek falazata, hallomásom szerint, minden évben meszeltetett ugyan, de a laza cément esős időben egy hónapig sem állotta a meszet s az épület udvari részén s hal-utcai végén *igazán szárnalmas látványt nyújtott az intézet falazata*. Az udvari melléképület cserépfedélzetét belepte és pusztította, a régi idők moha: az egész fedélzetet megfordítottam; a mély szeméttartót, *melybe már tényleg több gyermek behullott*, befődeleztettem; a piszkos pincebejárókat, raktárok ajtóit kitisztáltattam és megjavítottam, egyszínűre befestettem; a bérben levő dohos pincére ablakokat nyitattam, egyik bolthe-lység rossz ajtóját használhatóvá tettem s az épület bensejében is rendbe hozattam az azt tavaly óta ért romlásokat; végre pedig az intézet homlokzatán levő s a többi ablakokra függönyöket vonattam s a hálószobai ágyak különféle színű, sokszor bizony piszkos takaróit egyforma színű, újakkal cseréltettem ki“. S ugyane jelentésben olvasom, hogy ennek a nagyon is siralmas képet nyújtó s a főiskola vagyonkezelését nem épen dicsőítő intézetnek ekkor, pénzben: 77,368 frt 66 kr, ingatlanokban 78,103 frt 50 kr, *összesen tehát 155,472 frt 16 kr vagyona volt*. S nem érdektelen tudni azt sem, hogy a nemeskeblű alapító rendelete értelmében, ennek az intézetnek *külön gondnoka van állandóan, 400 frt évi fizetéssel*. S hogy az intézet számadásainak megvizsgálására kiküldött egyházkerületi bizottság 1897. évi máj. 18-án kelt jelentésében, a gondnokot, az 1896. évi számadás terhe alól, amint az előző években, úgy most is, *elismerés kifejezése mellett* telmentendőnek véleményezte. (1897. évi máj. e. ker. jkönyv 200. szám) Az 1897. évi októberi jkönyv. 329. sz. alatt pedig már arról értesülünk, hogy Vértessy István gondnok *kötelességmulasztásban s hűtlen kezelésben vétkesnek találtatván, hivatalától végleg megfosztatik*. A felfüggesztés pedig már június elején, alig pár hétre, a fenti elismerő nyilatkozat után, megtörtént. De vajon azokat az ifjakat, kik hosszú idők folyamán, a nagy nevű s áldott emlékü alapító nemes céljai ellenére ott csak sanyarogtak, a gondnok üzemei s az illetékes ellenőrző tényezők hanyagsága miatt: vajon ki fogja kárpótolni?

De hagyjuk e sötét képeket. Tudom, hogy e szomorú tapasztalatok új életnek lettek kútforrásai, a vagyonkezelést illetőleg. Az ellenőrzés éberebb a vagyon kipróbált hűségű egyén kezében van s készséggel tanúságot teszek róla hogy Rózsa úr, pénztárnokságának rövid ideje alatt, ereje s tehetsége szerint igyekezett közreműködni, hogy a jó rend helyre álljon: de nagy elfoglaltság részéről azt hinni, hogy ma már ez irányban nincs semmi tenni való, nincs semmi kívánni való. S bizony-bizony felettébb nagy hiba volt, személyes kérdésévé tenni a dolgot, akkor, amikor én arra okot nem adtam. Mert hiszen én csak a rendszerrel s nem személyekkel foglalkoztam. S épen a rendszer hibájának vagyok hajlandó betudni azt is, hogy a jó rend helyreállításának késedelmezése miatt, az utóbbi napokig panaszhangok emelkedtek. Hogy ne legyen ez csak egyszerű állítás, igazolom az 1898. évi novemberi e. ker. jkönyv 399. sz. határozatával, hol az igazgatótanács albizottsága jelenti, „hogy az 1897/8. iskolai évi számadás, melyet a szabályzat értelmében október 1-én be kellett volna nyújtani, még mindig nincs készen“. „Egyházkerületi közgyűlésünk felhívja a főiskolai gazdasági-tanácsot, hogy az 1895/6, 1896/7. és 1897/8. iskolai évekről, saját hatáskörében teljesen megvizsgálta

számadásait, az 1899. év tavaszán tartandó egyházkerületi közgyűlésre oly időben terjeszse be, hogy az igazgató-tanács albizottsága azokat a kellő alapoossággal felülvizsgálhassa. Egyszersmind azonban, minthogy a hátralékok illetén feltorlódása mellett *méltó aggodalmakat táplálhatunk, hogy főiskolánk számadásainak, annyi erőfeszítés és oly tetemes költségek árán rendbeszedett ügye, előbbi állapotába vissza talál zökkenni*: arra is felhívja közgyűlésünk a gazdasági-tanácsot, hogy *e fenyegető eshetőségnek, ha kell, erélyes intézkedések foganatosításával is, útját vágni sziveskedjék*. S dacára e szigorú hangú határozatnak az 1899. évi máj. 24—27. napjain tartott egyházkerületi gyűlés 90. sz. határozatában, ugyancsak az igazgató-tanács albizottságának jelentésében, ezek állanak: „albizottságunk, mely a gazdasági-tanács munkájának megkésése miatt, a tanács teljes jegyzőkönyveihez s az 1897/8. évi számadásokhoz, csak folyó hó 12-én (tehát az egyházkerületi gyűlés előtt 12 nappal), a költségvetéshez pedig csak folyó hó 14-én délben juthatott hozzá, oly zaklatott munkára volt utalva, amely a nyugodt, biztos és alapos felülvizsgálást föltöbb megnehezítette“. Vagy olvassuk el, az igazgató-tanács 1899. évi október 27-iki gyűléséről, a „Debreceni Prot. Lap“ 1899. évi 45. számában megjelent tudósítást, amelyben megint ez áll: „Sajnos egyedül az, hogy a főiskola múlt 1898/9 évi számadásai, a szabályszerű határidőre (okt. 15.) most sem voltak felterjeszhetőek, minthogy még azok, a gazdasági-tanács által nem vizsgáltattak meg. Reméljük, hogy lassanként, minden érdekelt tényezőnél tört foglal az a meggyőződés, hogy az évi számadásoknak, az őszi közgyűlésre való elkészítése *oly feltétlen követelmény, amely elől, a főiskolai háztartás jó rendje és biztossága érdekében kitérni semmi szín alatt nem lehet*“.

Oly éles s oly lesújtó bírálatok ezek, amelyek alapján, én az „avatatlan“, „tájékozatlan“ is kénytelen vagyok azt állítani, hogy a főiskola vagyonkezelése körül a múltban — hogy sokat ne mondjak — botrányos mulasztások történtek. S nem kétkem, hogy éppen ezek behatása folytán, habár más természetű okokból, *de tényleg a kívánt jó rend hiánya miatt, cikkek megjelenése idejében is, hivatalos helyről is panaszhangok emelkedtek*. Legalább én, az imént önvédelem céljából kiírt jelentéseket s bíráló megjegyzéseket, illetőleg jegyzőkönyvi cikkeket megcáfolva sem Rózsa úr által, sem más által, eddig nem láttam.

Dacára mindezeknek, engem Rózsa úr, bosszankodásának teljes hevével megtámadott, a midőn a főiskola vagyonkezelésére néhány bíráló megjegyzést tettem. Igaz ugyan, hogy ő csak azt mondta, hogy „megnyugtat“ es „felvilágosít“. (??) De lássuk sorba a megnyugtatást és felvilágosítást!

(Folyt. köv.)

### Stola nulla.

Köztudomású dolog, hogy a különben is szegényesen fizetett református lelkészek anyagi helyzetét lényegesen megrontotta az 1877. évi XX. t.-c. 233. §-a, mely úgy intézkedett, hogy a haláleset felvétele alkalmából, a lelkészek, a kiskorúak születési bizonyítványát, tekintet nélkül a hagyatéki vagyonra, hivatalból és díjmentesen tartoznak kiszolgáltatni.

A bihari ref. egyházmegye lelkészi értekezlete ezen sérelmes intézkedés ellen, az egyházmegye, ke-

rület és konvent útján jogorvoslatot keresett s ígéretet is nyert, amint ez az alábbiakból kitűnik.

(Egyházkerületi közgyűlési jegyzőkönyv 890. évi okt. hó. 247. szám.)

A bihari egyházmegye 1890. szept 25-iki gyűlése 77. sz. végzésében magáévá tevén a lelkészi értekezletnek azon felterjesztését, mely a hagyatéki ügyekben kiszolgáltattott anyakönyvi kiadványokra vonatkozó 1877. évi. XX. t.-c. 233. §-ban foglalt intézkedés módosítását az igazságügyi miniszter 1833. évi 69.172 számú válasziratára és ugyanazon évi 50. sz. conventi végzésre hivatkozással, illetékes helyen szorgalmazni kéri — ezen kérelmet pártolólág be-terjeszti.

Közgyűlésünk az igazságügyi miniszter által is kilátásba helyezett, s az anyakönyvi kiadványok díjazását célzó módosítást a konvent útján megsürgetni határozza.

Ugyanez ügyre vonatkozólag az egyetemes konvent 1894. évi márc. ülésének 68. sz. határozata így szól:

Olvastatott Tisza Kálmán belügyminiszternek, mult évi dec. 23-án 69,172. sz. a kelt az 1883. évi szeptemberi konvent 50. sz. a. felterjesztett feliratára adott következő válasza:

A magyarországi ev. ref. egyház egyetemes konventjének!

Folyó évi szept. hó 16 án 50. sz. a. a magyar kir. igazságügyi miniszteriumhoz intézett, ez által hozam átküldött felterjesztésére nézve, melyben intézkedést kér az iránt, hogy a hagyatéki ügyekben szükséges anyakönyvi kiadványokat kiszolgáltató lelképásztorok fáradozásukért díjazásban részesítsenek; van szerencsém az egyetemes konventet tisztelettel értesíteni, *miszerint elismerem, hogy a hivatalból tárgyalandó hagyatéki ügyekben szükséges, a kiskorú örökösök születésére vonatkozó bizonyítványok kiszolgáltatása által a lelki pásztorok, azon ügyek ellátása érdekében közreműködnek*; minthogy azonban az említett bizonyítványoknak az anyakönyvvezető egyházi közegek által hivatalból díjmentesen szolgáltatását az 1877. XX. t.-c. 230. §-a rendeli, ezen törvény mellett, a lelképásztoroknak a szóban forgó születési bizonyítványok kiszolgáltatásáért díjazásban részesítése iránt *rendeletileg* nem intézkedhetem.

Egyébiránt az egyetemes konvent hivatolt felterjesztését nyilvánosságban tartom és a mennyiben az 1877. XX. t.-c. egyes részeinek módosítása szönyegre kerül, *hajlandó vagyok ezen törvény cikk 230. §-ának akénti módosítását javaslatba hozni*.

Erre a kormánytól származott ígéretre született az 1894. évi XVI. t.-c., melynek 19-ik §-a így szól:

„Az anyakönyvvezető közeg köteles a haláleset felvételére jogosult hivatalos felszólítására, a kiskorú örökös születésére vonatkozó bizonyítványt *hivatalból és díjmentesen kiszolgáltatni*.“

Ez a jogsérelem tehát ezzel továbbra is fentartott, de ez már nem volt elég, — egy lépéssel tovább is ment ez a törvény, mert az 56. §-ban, *már a nagykorú örökösök anyakönyvi kivonatának kiszolgáltatását is elrendelni látszik*; — midőn úgy rendelkezik, hogy azokat a közjegyző az anyakönyvvezetőktől *hivatalból tartozik beszerezni*.

De beszéljen maga az 56. §.

„Azokat az anyakönyvi kivonatokat, melyek a családi összeköttetés igazolására szükségesek, a tárgyaló közjegyző, a jelen törvényhatály területén alkalmazott anyakönyv-vezetőktől hivatalból tartozik beszerezni, ha a megszerzéshez szükséges adatokat — a születés, halálozás vagy házasság helyét és évét — az érdekelt fél a tárgyalás során megjelöli“.

Azokat az anyakönyvi kivonatokat, melyek a családi összeköttetés igazolására szükségesek s a melyeket, a tárgyalást vezető kir. közjegyző hivatalból tartozik beszerezni (T. 56. §.), továbbá a hagyatéki ügy elintézéséhez szükséges s a közjegyző által hivatalból beszerzendő előjárósági bizonyítványokat, az anyakönyvvezetők, illetőleg az előjáróság, a kir. közjegyző hivatalos megkeresésére, haladéktalanul kötelesek kiállítani, még pedig az érdekelt fél igazolt szegénysége esetében díjtalanul és bélyegmentesen. — 43.194/95. számú bel- és igazságügyi miniszteri rendelet 73. §-a.)

Már most nézzük, hogy akar ezen törvénycikk 56. §-a érvényesülni a gyakorlatban? — Ugy, hogy a nagyváradi kir. közjegyző urak, erre való hivatkozással kérnek tőlem családi értesítőt hivatalból, az egyik olyan esetben, midőn a nagyanyáról öröklendő hagyaték 3000 forint értékét meghalad, a másik egy olyan esetről, hol oldalági örökösök részére 140 frt készpénz van letétben, s az öt jogosult örökös mindenkének van háza, apróbb földje stb., szóval igazolt szegénynek egyáltalában nem mondható, s midőn közülök egyet a családi értesítő 2 frttal számított kiállítási árának közösen leendő lefizetésére felhívtam, őszintén kijelentette: hogy ők nem fizetnek, mert a közjegyző úr megmondta, hogy a lelkész tartozik azt díjmentesen kiszolgáltatni.

Természetes dolog, minden józan gondolkozású ember előtt úgy vélem, hogy én teljesen a jogosság terén állok akkor, midőn a közjegyző urakkal szemben — a jelen esetekben — a díjmentes eljárást megtagadtam, s őket arra kértem, hogy a családi értesítők díját előlegezzék és majd az érdekelt felektől szedjék be.

Ez a kérdés — a mint én értesülve vagyok — Békésmegyében, a nagy és népes egyházak hazájában, egészen másképp van megoldva. A politikai vármegye nyomtatott íveket bocsátott önköltségen a lelkészi hivatalok rendelkezésére, melyen a lelkészek az 1894. évi XVI. t.-c. 19. §-ára hivatkozás mellett a kiskorúak születési idejét bejegyzik, s ellátják a hivatalos pecséttel, s így nem kell idejüket a születési bizonyítványok egyenként való kiállítására sokáig és egyéb teendőik hátrányára vesztegetni; a közjegyzők pedig minden halálesetnél családi értesítőt követelnek hivatalból ugyan — de a meghatározott díjak lefizetésére a feleket utasítják — természetesen igazolt szegénység esetén — a kiszolgáltatás teljesen díjmentes ott is.

Biharban pedig utasítja a közjegyző az érdekelt felet, hogy ne fizessen és átír a lelkészi hivatalhoz, hogy levele vételétől számított 3 nap alatt okvetlenül kiállítsa és beküldje az általa követelt családi értesítőt.

Természetes, hogy a kiállítást és kiszolgáltatást, a díj lefizetésétől tettem függővé.

Közöltem ezen ügyet egyházi közéletünk egyik kimagasló alakjával, s ő is azon véleményt nyilvánította, hogy ezen kérdést döntésre kell juttatni, s eljárásomat helyeselte.

Talán nem leszen időszerűtlen, ezen incidens alkalmából ide írni még az 1894. évi aprilisi konvent 22. számát:

A tiszántúli egyházkerületből az anyakönyveknek célba vett állami vezetése alkalmából beadott indítvány.

Főtiszteletű és Méltóságos Konvent!

A tiszántúli kerületben a Nagy-Bányavidéki lelkészi értekezleten az elnök: Gergely Károly indítványa következtében, az anyakönyveknek célba vett állami vezetése alkalmából, megbeszélés tárgyává tették azt az anyagi veszteséget, a melyet a különben is szegényesen javadalmazott lelkészeink fognak szenvedni akkor, ha az anyakönyvek vezetését az állam veszi kezébe.

Ennek okán az illetékes egyházmegye és egyházkerület pártolása mellett, azzal a kéréssel járulnak a konvent elé, hogy ez a kellő időben emelje fel szavát arra nézve, hogy az államkormány a lelkészek jövedelme megcsonkítása kárpótlásáról megfelelően gondoskodjék.

E felterjesztést közjogi bizottságunk tárgyalás alá vévén, véleménye oda megy ki hogy:

az indítványnak érdemleges tárgyalása most még idő-előtti, s így a szükségessé váló lépések megtételének ideje, csak az illető törvényjavaslatok letárgyalása után fog bekövetkezhetni.

Addig az ügy függőben tartandó.

Szent Autonomiánk, rosszul! örzöd a kebleden nevelt gyermekeid mindinkább elragadozott jogos anyagi érdekeit!\*

Szigeti Elek,

mezőkeresztesi ref. lelkész.

## IRODALOM.

**Előfizetési felhívás.** A „Pénzügyi Kódex“ II-ik kötetére, mely az állami italmérési jövedékről szóló 1899. évi XXV. t.-cikk magyarázatát fogja tartalmazni. Irtá: dr. Szabó Sándor, a sárospataki jogakadémian a magyar pénzügyi jog nyilvános rendes tanára.

A munka kidolgozásánál ugyanazt a rendszert követte a szerző, melyet az első kötetnél követett. A bevezető részben adja „az italmérési jog történelmi

\* Tisztelt munkatársunk egészen helyesen okoskodik s feltétlenül korrektül járt el. — Az 1894-iki XVI-ik t.-c. 56. §-a e tekintetben még csak kétséget sem hagy fel, legfeljebb is csak szerencsésebb formába lett volna önthető. Mert azt hangsúlyozni, hogy „igazolt szegénysége esetében díjtalanul és bélyegmentesen“ egészen felesleges. Ezt mi lelkészek igen jól tudjuk már régen, nem abból a §-ból. E felesleges magyarázat helyett célszerűbb lett volna a §. elejét világosabban és határozottabban fogalmazni. De még az, hogy nem így történt — teljességgel nem jogosítja fel sem a nagyváradi, sem bármelyik közjegyzőt arra, hogy a lelképásztoroktól ingyen kiadványokat követeljen, olyan hagyatéki ügyekben, melyekben őt a csekély díj jogosan és törvényszerűleg is megilleti s a melyekben a kir. közjegyző a maga tarifaszertől illetékből ugyan nem engedne ám el egyetlenegy árva fillért sem. Külömben tisztelt munkatársunk megnyugtatóra még azt is kijelenthetjük, hogy gyakorló lelkész korunkban nekünk is volt nagykorú örökösökkel ügyünk, de a h.-szoboszlói kir. közjegyző nem úgy magyarázta a szóban forgó szakaszt, mint a nagyváradi, hanem a kiadványokért bennünket megillető törvényes díjat mindig egyidejűleg küldte a megkereséssel. Abban is igaza van Sz. E.-nek, a mit cikke elején az 1877-ik XX. t.-c. 233. §-ról mond. Évek óta szinte szokássá vált, hogy velünk lelkészekkel az állam szabadon rendelkezik. Megérdemeljük; mert nincs több érzékünk a magunk jogai megvédésére!

Szerk.

fejlődését tárgyalja az egyedáruságot, az állami italmérési jog fogalmát és az irodalmat. A további részekben megtartja a törvénynek beosztását, tárgyalja §-ként a törvény minden egyes, valamint a végrehajtási utasítás — főbb szakaszait külön-külön, kimerítően úgy elméleti, mint gyakorlati szempontból; példákkal, elintézési tervezetekkel és iromány mintákkal világosítja meg a törvény és utasítás minden §-át. Végül „Függelék“-ben adja szerző egész terjedelmében a még érvényben levő összes pénzügyi, belügyi- és kereskedelmi ministeri rendeleteket és elvi jelentőségű határozatokat, feltüntetve mindenütt az új 1899. évi XXV. t. c.-nek mindazon szakaszait, amelyeknél ezen régi rendeletek és elvi határozatokban kimondott elvek alkalmazást nyerhetnek. A munkához a sok széljegyzeten kívül bő tartalom-jegyzék és kimerítő betűrendes tárgymutató van csatolva, mely a munka áttekinthetőségét és kezelhetőségét a laikusra nézve is könnyűvé teszi. A munka f. évi december hó végére az „Országos Központi Községi Nyomda Részvény-társaság“ kiadásában jelenik meg. Az előfizetések és megrendelések az „Országos Központi Községi Nyomda Részvénytársaság“-hoz Budapest, VI. Váci-körút 61. szám küldendők. A könyv bolti ára 6 frt. (12 korona); előfizetési ára az összeg előzetes beküldése mellett 4 frt (8 korona). Csak örülni tudunk, mikor főiskoláink tanárainak bármilyirányú tudományos irodalmi foglalkozásukról referálhatunk.

## NEKROLOG.

PORZSOLT JÓZSEF.

1832—1900.

A f.-szabolcsi egyh. megye kevés számú öreg papja közül f. hó 22-én ismét eltemettünk egyet. És a mint aggódva nézegetjük a kidőlt rendeket, s a mint a régi tipikus jellemek fogynak, vesznek közülünk, úgy tetszik mintha a jelleg is kopna veszne itt ott.

Porzsolt József, a mándoki népes egyház volt papja halála kelti bennem a fenti gondolatokat.

Sajnos, hogy nincs az érdemnek semminemű mértéke: sőt sokszor minél igazabb, annál jobban rejtegeti magát, annál kevésbé hajlandó a vásári lármára. Mert ha volna valamely mérték erre, most egyszerűen oda állítanám a mi néhai kedves Józsi bácsinkat az olvasó elé s mondanám lássátok: puritán jellemben, alku nem tűrő elvekben, hűségben, buzgóságban, kötelességek hordozásában, soha nem panaszkodó erős lélekben ennyi fokkal, ennyi singgel multa felül a közönségest; egyben-másban egyikünket másikunkat!

Mert bizony tiszta puritán jellem volt ő a szívtől a viselt ruhája darabjáiig! Szenyest, szenyest nem tűrt se magán, se másan. A nyegleséget, a léhaságot a guny fegyverével üzte köréből, ha nem javult; szeretettel becézgette, ha megtért és fogott rajta a szó. És bizony hűséges és buzgó vala, ő úgy magán életében és az emberekhez, különösen barátaihoz való viszonylataiban, mint különösen lekipásztori kötelemeinek teljesítésében. A „jó pap holtig tanul“ elvet vallotta is, tartotta is, betartotta akkor is, midőn mint szélütött béna megszűnt már szólani a gyülekezet előtt, hol egykor buzgón s mindig ifju hévvel legelteté a rábizottakat az örök ige hűs forrásainál. Politikai, szépirodalmi lapját, két, olykor három egyházi ujságát folyton körülte láthattuk,

azok voltak szórakozása, vigasztalása. És a társalkodás! Ha valamelyik kedveltje volt körébe: régi humora most is meg-megcsillant, meg-megvillant, miként az alkony felleg tikkasztó nap után. Am mint erre, úgy ő reá is hosszú éjszaka, siri éjszaka szállt!

És a kishitűek, az emberek bántásain, vagy apró-cseprő bosszantásain, az élet kisebb-nagyobb bajain megütközök, az Ur dorgálásait megutálók mennyien megszegyenülhetnek a mi Józsi bátyánk előtt, a kinek szájából a panasznak egy igéjét sem hallottam soha!

Mintha csalódás soha se érte volna; mintha minden vágya beteljesült volna; mintha a hosszú hét éves bánáság a nyomoruság székébe sohase szegezte volna; holott bizony oda szegezte, oda feszítette.

De még itt is, ebben az állapotjában is, szinte mindhalálig hiven, mily féltő gondoskodással vette körül egyházát, annak ügyes-bajos dolgait, templomát, iskoláit, hogy az a 30 éves munka, melylyel azoknak előbbvitelén fáradozott: romlásnak ne induljanak.

A harsona nem harsogott már, megrepedezett, ezelőtt hét évvel: de a gondosság, a hűség, meg volt mind halálig. . . .

Született F.-Litkén — tanítói családból 1832. Jan. 30-án. Elemi iskoláit ugyanott, az édes apa gondos vezetése alatt; gymn. és akadémiai tanulmányait Sárospatakon végezte. Végezve iskoláit, 1856. év tavaszán a f.-szabolcsi egyh. megyébe mint thuzséri tanító, majd a papi vizsga letétele után ugyanott mint s. lelkész, még pedig sorrend szerint, mint 32-ik káplán kezdett az ur oltára körül munkálkodni. Thuzséri lánoskodása idején, a császári pátens kihirdetésének megtagadásával csakhamar megismerkedett az élet zivataraival. Aggott főnöke reá hártván a felelősséget, törvénybe idéztetett; s csak a nagybefolyású Lónyai Menyhért közbenjárására menekült meg a komolyabb következményektől. Így is helyét elhagyni volt kénytelen, bár a saját kérelmére. Innen N.-Halászba, majd Ujfehértóra, Nyiregyházára, Pátróhára, Szakolyba s 1870. tavaszán, mint első káplán Mándokra megy, hol a nyugalomba vonult lelkész halálával rendes lelkészszé meg is választott. Mint káplán, mint vándor apostol töltötte el ifjusága éveit be egészen a férfi kor deleig, lemondani kénytelenítette az élet legnehezebb örömeiről, a családi élet boldogságáról, kedves gondjairól.

Természetes, hogy elődje, az elaggott lelkész alatt a mándoki egyház ernyedésnek indult. A Porzsolt József buzgó munkája következtében azonban mindenenk megújultak. A nép egyház iassága, tisztességérzete emelkedik, a rozszant épületek korszerűsítették, második tanítószék állítottott, annak lakóház vásároltatott, a szép és nagy templom bepléhelletett. Hogy mindebből az elhunyt buzgósága, odaadó munkássága látszik: ki vonná kétségbe!!

Hitünk szerint elvette immár jutalmát azoknak, miket a testben cselekedett.

Koporsójánál a szerető testvéreken kívül, a város minden rendű és felekezeti polgárságának impozáns tömege, a környékbeli lelkészek és tanítók nagy száma jelent meg, hogy tiszteletét a hiven munkálkodott férfi emlékének megadja.

## A D A T O K

a tiszántuli ev. ref. egyházkerület kebelében levő egyházak történetéhez.

75. A nagykárolyi ev. ref. egyház története.<sup>1</sup>

I-ső SZAKASZ.

A protestáns történetírók, hogy a reformációt nagyobb fényben tüntessék fel, többnyire a lelkekre borult sötétséget, a zárdai és szerzetesi élet tudatlanságát és feslettségét hozzák fel legfőbb indokul, mely teütre hívta az első reformátorokat, hogy harcra keljenek az eláradt tudatlanság, babona és erkölestelenség ellen.

Igy vélekednek magok a r. kath. történetírók is. Ez indokokat hozza fel „Bumüller János — Dánielik József által fordított s a Szent István társulat által kiadott — világtörténetében, midön így szól: ”

„Legszükségesebbnek mutatkozott a kolostorok reformációja, melyek Németországban roppant számmal voltak elterjedve, hogy azokban az alázatosság, engedelmesség, tisztaság, ájtatosság stb. példányként tündököljének: minek kellett tehát történnie, ha többen közülök épen az ellenkezőnek adták példáját? Mily kártékonyan hathatott egy megromlott zárdá befolyása a körülakó népességre! Mind ezeken az egyház nem javított, az egyházban reformációból forradalom vált az egyház ellen s annak főszköze volt Dr. Luther Márton.“

Pedig, ha történeti szempontból tekintjük a kérdést, mindenekelőtt el kell ismernünk azt, hogy minden kornak vagynak saját gondolatai, eszméi életkérdései vagy vajadásai és a kor emberei csak arra valók, hogy a világeseményt születni segítsék.

Ki ne ösmerné el, hogy mióta a ker. egyház és vallás fennáll, mindig élt benne a szellem a Szentlélek, melyről Krisztus — tanítványaitól elbucszván — mondá, hogy „*hozzájok küldendi őt, a ki őket minden igazságra vezérlendi.*“ Sőt azt állíthatjuk, hogy azon szikra, mely a Krisztus vallásával lánggra gyult, soha el nem szunnyadt, hanem bár miként törekvék is a hierarchia azt elnyomni, egyesekben mindig fölvillant és gyakran történtek kísérletek a lebilincsel szellemet kiragadni a sötétség homálya, a gondolat s hitzsarnokság borzasztó hatalma alól.

De minden ebbéli törekvések meghiusultak és csak a reformáció idejében, mikor az, mi hajdan igen kevésnek volt tulajdona, egész nemzetek tulajdonává, közbirtokává vált: akkor koronázta örvendetes siker a tett kísérle et.

A protestantismus a keresztyén eszmének összes megjelenése, a mint az a reformáció korszakában a római egyház ellen fellépett és pedig nem mint új épület a római egyház romjain, nem mint a történeti összefüggés megsemmisítése, hanem a ker. szellemnek egy új phasisa, új fejleményi foka, tovább fejlesztése

<sup>1</sup> Jelen közleményhez a nagyérdemü szerző a következő észrevételeket füzi:

„Midön a nagykárolyi ref. egyház történetét tisztelettel iderekesztve küldeném, meg kell jegyznem, hogy én ez egyház történetét már 1864-ben igen röviden megirtam s azt egy kis füzetben kinyomatva híveim közt közrebocsátottam. De részint mivel ez egyházban 34 év alatt nagy átalakulások történtek; részint mivel az idő óta sok oly fontos történeti adatoknak jöttem nyomára, melyek akkor birtokban nem voltak, melyek miatt az egyház története csak hézagosan jelenhetett meg, most mind ezen adatokat felhasználva nyujtom át egyházam történetét.“

Szerk.

<sup>2</sup> II-dik köt. 3 lap.

azon szellemnek, mely Krisztus idejében ő benne és tanítványiban élt.

A reformáció tehát, nem mondhatjuk, hogy mint valami Deus ex machina állt volna elő, élt e szellem az emberek lelkében mindig mióta a ker. egyház és vallás fennáll, s csak alkalom kellett reá, hogy az emberiség lelkében egész erejében megnyilatkozzék.

Innen magyarázható ki azon villám-gyorsaság, melylyel világnak indult a reformáció eszméje mindjárt kezdetben, mihelyt 1517. okt. 31-én az ismeretes 95 tétel kiszégezésével a wittenbergi templom ajtajáról Luther Márton kalapács ütése az egész Európába elhangzott.

Ott, hol a királyok s fejedelmek trónjaitól felül-ről indult lefelé a reformatio, hihetetlen gyorsasággal terjedt az el, valamint ott is, hol egyes városok és vidékek földesurai szegődtek a reformatio zászlója alá, mert ezek magokkal ragadták a hatalmak alatt élt népeket.

N.-Károly város a honfoglalástól kezdve a reformációig, sőt az 1848-dik évig, midön az arisztokrácia épületeinek boltivei szétrepedezve az uri hatalom végképen megszűnt, folyvást a gróf Károlyi nemzetség fennhatósága alá tartozott, s a történelmi kutatások odavezetnek, hogy e család s az ő uri hatósága alá tartozó N.-Károly város összes lakossága, mindjárt a reformatio kezdetében elfogadta a megtisztított vallást.

Ide mutat az, hogy az 1554-dik évi április 4-ki óvári zsinat nyolczvan predikátorai közt szászvárosi ref. pap Károlyi Sebestyén is ott volt, ki Károlyi Péterrel egy időben élén, kétség kívül N.-Károlyban született, szokások lévén az akkori időben élt lelkészeknek azon város vagy helység nevével nevezni magokat, hol születtek vagy hivataloskodtak, mint p. o. Milotai István, Károlyi Péter, Károlyi Gáspár, Batizi András stb. amiből következik, hogy már ez idő tájban N.-Károly városában a reformátusoknak rendezett egyházuk volt.

Idemutat továbbá az is, hogy Károlyi Péter, kiról Bod Péter „Magyar Athenásában“ mint roppant tudományu emberről emlékezik, s ki 1543-ban Károlyban született s később váradí pap és a tiszántuli részek püspökévé tétellett; itt a károlyi iskolában a ref. vallás elvei szerint neveltetvén, ment a kolozsvári főiskolába, hol későbbben a héber és hellen nyelvek tanári székebe emeltetett.

De legkétségtelenebbé teszi a fentebbieket ama ezáfoihatlan történeti tény, miszerint Károlyi Gáspár gönczi pap és kassavölgyi esperes, ki a bibliát magyar nyelvre fordította, s ki, mint Bod Péter Magyar Athenásában állítja, már 1556-ban szép hírü tudóssá lett: itt Károlyban születvén, itt kellett iskolai első éveiben tanulni s a reformáció elveivel megösmernedni.

1592. évben Károlyi Gáspár Gönczön elhalván koporsókövére következő felírás metszetett:

„Patria Karolium, Hospitium Vitteberga, Cathedra  
Et tumulus magno Gonczia Terra viro est.“

magyarul:

„Károlyi Gáspárnak, Károly volt hazája  
Vitteberga e nagy ember iskolája,  
Fordítá szentírást magyarok nyelvére,  
Gönczön predikála s ott ére végére.“

A biblia fordítónak Károlyi Gáspárnak a nagy nyelvésznek háromszáz éves tartozását fizette le a hazai prot. egyház. midön 1890. szept. 14-én Abauj megyében Gönczön emléket egy nyolcz ezer frtba került ércszoborban megörökítette.

Ez ünnepélyen jelen volt a magyar mindkét prot. egyház egyházi és világi férfiainak színe és java; sőt megjelent ez országos ünnepélyen — melynek nagy-szerűségét leírni alig lehet — az Angol bibliaterjesztő társulat küldötte is Duka Tivadar képviselőjében.

E hálás tisztelet és kegyelet oltárán áldozott N.-Károly városa is, midőn ez ünnepélyes alkalommal halhatatlan emlékü szülöttjének szobrát egy díszes koszorúval, — melyet Asztalos György lelkész és Kincses István s. lelkész személyesen vittek ez alkalomra, — megkoszoruzá.<sup>1</sup>

De kövessük tovább a történet fonalát.

Ezt olvassuk a Károlyi nemzetség oklevéltára III dik kötetének 309. lapján, hogy midőn Károlyi Mihály 1566-ban márc. 25-én Károlyi János és öcse László részére Károlyi György atyafia előtt testamtomot tesz: *Jeglds Jakab károlyi predikátor* előtt teszi e végrendeletet: a melyből ismét világossá lesz, hogy a Károlyi nemzetség már ekkor nemcsak, hogy a ref. vallást követte, hanem hogy itt rendezett ref. egyház is volt.

Kitetszik ez továbbá a Helvetica confessio előbeszédéből is, hol ez egyházmegye nagykárolyi egyházmegyének nevezetik,<sup>2</sup> melynek esperese 1567-ben a Helv. Confessiót Debreczenben aláírta.

Hogy e városban a reformatio csendes békességben terjedhetett s oly szép virágzásnak örvendhetett, hogy itt 1591-ben oly népes zsinat jöhetett össze, melyben több mint 20 esperesség vehetett részt protestatiót készítő Gergely-féle naptár ellen, óka volt egyfelől az a körülmény, hogy — mint fentebb láttuk — maga is e város földesura nevezetesen Károlyi László és János a reform vallást követték.

Ez utóbbi Károlyi János alatt tartatott 1595. jul. 6-án itt a második zsinat, melyben Bánfy-Hunyadi Mogioró Benedek debreczeni predikátor püspökségre emeltetett.<sup>3</sup>

Asztalos György,  
ev. ref. lelkész.

(Folyt. köv.)

## KÜLÖNFÉLÉK.

— **Apró hírek.** *A berlini evang. főegyházta-nács* a folyó esztendő közepén 50 éves fennállására tekinthet vissza. *dr. Fliedner Theodor* a kaiserswerthi diakonissa intézet alapítója, az apostoli diakonia felújítója születésének *múlt hó 21.* volt századik évfordulója. A berlini evang. főegyháztanács utasításából e napon alkalmat vettek a németországi lelkészek, hogy predikációikban Fliedner művére s a diakonissa ügy kiváló fontosságára reá mutassanak. — *Jerusalem*ben nemrég zsidó diakonissa-rend alakult, a mely olyan fiatal nőket és leányokat vesz fel tagjaiul, a kik életüket a betegek ápolására s a gyermekek oktatására akarják szentelni. A tagok kötelezik magokat vallásuk törvényeinek szigorú megtartására, e mellett azonban segélyüket minden szenvedőre kiterjesztik, bármily hitvallásu legyen is. Jelvényök: Dávid csillaga hat sugárral. Jelszavuk pedig: Sion.

<sup>1</sup> A gyönyörű koszorún, melyen arany rojttal ékesített széles fekete szalag díszlett, ezüst betűkkel következő felírás vala olvasható: „A nagykárolyi ref. egyház, halhatatlan emlékü szülöttjének Károlyi Gáspárnak.“ Szept. 14. 1890.

<sup>2</sup> Helv. Conf. praef.

<sup>3</sup> Tóth Fer. hist. 81 lap.

— **Gyülekezeteink köréből.** *As érendrédi* egyház ujonnan választott lelkipásztorának ünnepélyes beiktatásáról vesszük a következő sorokat: „Dec. hó 24-én tartotta Csutoros Albert ev.-ref. lelkész beköszöntő beszédjét Érendreden. A harangok zúgására a pár év óta üresen álló templom délelőtt 10 órakor zsufozásig megtelt, midőn a 235-ik dicséret három első versének orgona kísérettel való elhangzása után az állását elfoglaló lelkész szószékre lépett, elmondta búzgó imáját. Ima után beszédének alapigéjéül Pál apostolnak Timotheushoz küldött II-ik levele 4-ik rész 2-ik versét vette fel: *Prédikáljad az igét, rajta légy mind alkalmas, mind alkalmatlan időben: feddődjél, dorgálódjál; intsed a hallgatókat minden szelidséggel és tanítással.* Ezen szent igék alapján beszédét három részre osztva, mondta el sarkalatos programját, s a szónoklat valódi remekével a hallgatóság figyelmét teljes egy órán át tartotta leköltve. Körvonalazta hivatásának terhes, de magasztos utait, apostoli működésének igazi irányát, kötelességének egész sorozatát, a vallás-erköleszi nevelésnek az iskolákban való folytonos táplálását. Általános kintartásra búzdította az egyház minden rendű tagját, egyházi és világi előljárókat, a béke olajágát nyújtva még a görög kath. hitközség helybeli lelkészének is. Szépen hívta fel a jelenlévő tanítókat nemes munkájuknak gyarapítására, kötelességük pontos betöltésére. Isteni tisztelet végeztével összehívta a presbitériumot a nagyobb iskolahelyiségbe, a hol magát, mint új elnök bemutatva, s kérte őket, hogy hivatási kötelességüket azonosítsák az apostolok presbitériumi működésével, mert lelkészi nemes tisztjét csak így folytathatja hathatósan és sikeresen. Gyűlés után az intelligens presbitérium rövid ismerkedésre hívta meg az új lelkészt az úri kaszinó olvasó termébe, hol mint jeles szónokot melegen üdvözölték. *Bartha József*, ev. ref. kántortanító.“

— **A sárospataki főiskola köréből.** Az akadémia mindkét szakában jan. 31-én végződtek be a szokásos félévi colloquiumok, általában véve nagyon kielégítő eredménnyel. Az új félévre való beiratkozások február 8-9. napjain mennek végbe, az előadások pedig febr. 12-én veszik kezdetüket. Az idevonatkozó tanrend a napokban jelent meg; e szerint a II-ik félév folyamán a vallás- és egyháztudományi szakon 4 rendes-, 1 segéd-, és 1 rendkívüli tanár, a bölcsészeti szakon 2 rendes- és 2 rendkívüli tanár, a jog- és államtudományi szakon pedig 8 rendes és 4 rendkívüli tanár fog előadásokat tartani. A *jogakadémián* a most lezárt I. félév végén *öt* végzett joghallgató nyerte el az absolutoriumot, u. m. *Császár László*, ifj. *Mocsáry Lajos*, *Smál Gyula*, *Spitko Ferencz* és ifj. *Zsoldos Benő*; ez ifjak közül kettő a közigazgatási, három pedig a bírósági pályára lép. A főiskola *igazgatótanácsa* febr. 5-én kezdi meg számvizsgáló közgyűlését.

— **Ausztria.** Igen érdekes a bécsi birodalmi törvényszéknek egy nemrég kelt döntése. Az alsóausztiai helytartóság, hatáskör-áthágás miatt, elrendelte volt az evangelicus hítsorsosok bécsi egyesületének feloszlását, a mit aztán az osztrák belügyminiszterium is jóváhagyott. Most a birodalmi törvényszék ezt az intézkedést, mint a mely az állami alaptörvény által nyújtott egyesületi jognak határozott megsértése, megsemmisíti. A döntés indokai között ki van fejtve, hogy az illető egyesület az által, hogy a „Los von-Rom“ mozgalom mellett állást foglalt a maga alapszabályilag megállapított hatáskörét még nem lépte át.

— **Építőiparosok kongresszusa.** A Magyar Építőmesterek Egyesületének kezdeményezésére, a folyó évben az építőiparosok sérelmeit, valamint a munkások és munkaadók közötti jogviszonyt szabályozzák. Az előkészítő bizottság a kongresszusra a fölhívását most bocsájtotta ki. A kongresszus tárgysorozata a következő: építőipari törvény alkotása, országos műszaki tanács felállítása, építőipari perek gyorsabb lebonyolítását tervező intézkedés, országos építésügyi törvény életbe léptetése, adóreform, építőiparosok érdekének megvédése a középítkezéseknél, építőipari követelések biztosítása magánfeleknél, munkaadók és munkások közötti jogviszony rendezése, betegsegélyezés és baleset elleni biztosítás, iparoktatás rendezése, tanoncoktatás, pallér- és mesterképzés, a házadó-kedvezmény kiterjesztése új építkezéseknél, építőipari szövetkezetek létesítése állami támogatás mellett, építőiparosok nyugdíj-ügye, védekezés a tisztességtelen verseny ellen, építőiparosok országos szervezete. A kongresszuselőkészítő bizottság a Magyar Építőmesterek Egyesületében (Budapest, IV., Ferenciek-tere, Ferenciek bazára, II. em.) tartja üléseit s az érdeklődőknek szívesen ad felvilágosítást.

— **Halálozások.** Debrecen városának egyik leggazdagabb polgára **Kövesdi János** múlt hó 27-én hosszas szenvedés után elhunyt. Ötven esztendővel ezelőtt egy kis házat örökölt atyjáról, de szerencsés speculációjával, üzleteivel s a legszerényebb életmóddal, mint 1892. év december 19-én kelt végrendeletében magát kifejezi „sok fáradsággal, megfeszített szorgalommal és takarékossgal, mindenek felett pedig az isteni gondviselés nagy segédelmével” úgy meggazdagodott, hogy most három millió korona értékű vagyont hagyott hátra. Végrendeletében egyetemes örökösévé fogadott fiát Bilkei Kövesdi Imrét teszi. E mellett azonban a közintézetekről és játékokról célokról sem feledkezik meg. Elepi 360 katasztr. holdnyi tehermentes, tanyaépületes földbirtokát oly kikötéssel rendeli Debrecen város tanácsának kezelése alá bocsátandó örök alapítványul, hogy ennek javadalmából minden év okt. 20. ötven, esetleg 100—150 reformált vallású árvagyermek ruházandó fel, a minthogy a kegyes alapító már élete utolsó 19. esztendejében is 50 ref. árvát állandóan ruházott. E tanyabirtokon emlékoszlopot fognak állítani, melynek fölíráta ezt a humánus alapítványt a végrendelező első feleségének néhai Bekecs Sárának áldott emlékezetével hozza kapcsolatba. A Debrecen városa által felállítandó dologház céljaira 5 ezer, főiskolánk énekkarának 10 ezer frt, egy jogakadémiánkon állítandó új tanszékre 50 ezer frt, tiz helybeli jótékony célu vagy közművelődési egyesület és intézet részére 5 ezer frt, a helybeli ref. kórház, ispotály céljaira 10 ezer frt, a Csokonai-körnek, a sirgondozás kötelezettségéért ezer frt jut. Ez alapítványok és hagyományok a végrendelet végrehajtója Szilágyi Károly ügyvéd által mielőbb kiadandók, de a halál napjától számítandó egy esztendő leforgása előtt kiadásuk nem követelhető. Az elhunyt temetése szentanna-utcai házától, városunk közönségének óriási részvéte mellett múlt hó 29. délután ment végbe. Ravatala fölött a főiskolai énekkar gyászdalokat zengett, Dicsőfi József lelkész pedig a Kossuth-utcai templomban, melynek a megboldogult rendes látogatója volt s melynek harangjait is ő ajándékozta, Máté 7, 1. alapján megható egyházi beszédet tartott, a mely után Kövesdit a Kossuth-utcai temetőben helyezték örök nyugalomra. Legyen áldott a kegyes alapítónak s a nemes keblű emberbarátnak emlékezte!

**Sulc Endre** 1857—1900. A hódmező-vásárhelyi evang. reform. főgymnasium kitünő tanára volt. Született Szentesen, 1857. év március 20-án. Sulcz András és néhai Keiser Zsuzsanna ágost. hitv. evang. iparos szülektől; ott kezdette meg középisk. tanulmányait is; majd a késmárki lyceumba megy s ott tesz érettségi. Ezuán a budapesti egyetem tanárképzőjének lesz szorgalmas növendéke, hol végezvén, ugyanott a gyakorló főgymnasiumban nyeri első alkalmazását. Majd 1883 őszén a selmechányai ág. ev. főgymnasium tanára lesz, hol tiz éven át sokoldalú és áldásos munkásságot fejt ki. A tanárságra rátermett férfit 1893. őszén a h.-m.-vásárhelyi ev. ref. főgymnasium nyeri meg, azóta itt működött. S hogy működésének szokásos áradozó leírásával előttünk szent emlékét legkevésbé is meg ne sértsük a szerény férfiúnak, csak általánosságban fejezzük ki, hogy igazi isten-áldás volt a tanítás-nevelés ügyén, és társadalmunkon is. Elméjének kiváló képessége, rendkívüli szívjósággal, férfiúi nemes jellemmel és áldott kedves modorral párosulva, e kiváló talentumok tanintézetünk és társadalmunk legkedvesebb alakjává tették őt, akit pótolni igen nehéz lesz és a kit felejtünk nem lehet, de nem is szabad, mert „az igaznak emléke áldott!” S mi az ő nemes életének az emlékezet által meg-meg elevenülő példás tényeiből áldásos intelmeket vehetünk. Házassága is valóságos földi paradicsom volt jóllehet gyermektelen volt. 1883-ban nősült H.-m.-vásárhelyről. Halála hirtelen jött s elvesztése annál fájdalmasabb. Szivgöres oltotta. ki tevékeny életét. Temetése a nagy közönség rendkívüli részvéte mellett múlt hó 27-én d. u. volt, az ev. ref. újtemplomban nt. Petrovics Soma ág. hitv. evang. esperes úr mondott felette megható gyászbeszédet; majd a sirnál Szappanos Károly tanártársa bucsuzott el tőle tisztársai nevében a barátság közvetlenségével és egy felsőbb osztályos tanuló a tanítványok nevében, a kiknek a boldogult iránt való hálás szeretetök megnyilatkozása valóban példás, megható volt. Sirját a koszorúk óriási halmazával befedve hagytuk el, szent hitünk mellett azon tudatban keresve megnyugvást, hogy a míg élt, valóban ritka boldogságot élvezett a megboldogult és szenvedés nélkül hunyt el is. Áldás emlékére!

— **A hátralékok befizetésére** tisztelettel kérjük illető előfizetőinket, különösen azokat, **a kik még a múlt évről, sőt évekről sem tettek eleget kötelezettségöknek.** Egyszersmind kérjük az előfizetések megújítását is.

TARTALOM-EGYZEK: Mi az oka? Veridicus. — Egy új congressus. P. Tóth János. — T á r c a: Weszprémi István emlékezte. Dr. Gulyás István. — K ö z é l e t ű n k: A debreceni ev. ref. főiskola 1899—1900. évi költségvetése Vass Mihály. — Stola nulla. Szigeti Elek. — I r o d a l o m. — N e k r o l o g. Porszolt József. — s — a. — A d a t o k a tiszántuli ev. ref. egyházkerület kebelébe lévő nagykárolyi ev. ref. egyháztörténetéhez. Asztalos György — K ű l ö n f é l é k.

Felölös szerkesztő: **SASS BÉLA.**

Szerkesztő-társ: **Eröss Lajos.**

### *Pályásat*

#### *a veresmarti lelkéssi állomásra.*

A veresmarti egyházban a lelkéssi állás javadalma: földben és készpénzben, stólában, az adók levonása után, 1474 korona, vagyis 737 frt; tehát III-ad osztályú. Az állomás a választás után azonnal elfoglalandó. A megválasztott lelkész azonban a föld jövedelmét csak 1901. tavaszától élvezheti; addig csak a lakás, készpénz és a stóla leendő jövedelme.

A pályázati kérvények teljesen felszerelve, a felső-szabolcsi ev. ref. e. megye esperesi hivatalához, Görömbei Péter espereshez 1900. évi február 26-ig Nagy-Kállóba (Szabolcs megye), posta helyben, küldendők.

Debrecen, 1900. jan. 29.

*Kiss Áron*, püspök.

### **Héber-magyar szótár**

Mózes öt könyvéhez, fejezetek szerint, gyakorlati nyelvtani magyarázatokkal a tanuló ifjuság számára írta Stricker Simon, tanító Baján, (Bács m.) E több mint tíz ivre terjedő mű ára kötve egy korona, bérmentes postaküldéssel egy korona husz fillér, megrendelhető szerzőnél Baján.

### **Nagytiszteletű s tekintetes egyházi előjáróság.**

Elmúlászthatatlan kötelességemnek tartom a nagytiszteletű és tekintetes egyházi előjáróságokat értesíteni arról, hogy 8 éve fennálló

### **orgona építészeti műtermemet,**

mely eddig Széchényi-utca 1805. szám alatt volt,  
1899. év november hó 1-től

### **Darabos-utcza 7. szám alá**

teljesen e célra újonnan épített házamba helyeztem át, ahol azt a mai kor kívánalmainak megfelelően rendeztem be úgy, hogy bármilyen nagyságú és kivitelű orgonákat, állító termemben teljesen elkészíthetek s azokat átvizsgálás után megrendelési helyökre szállítom. Munkám jóságáról kezeskedik azon nagyrebecsült pártfogás, hogy évente *10—15 ev. reform. egyháznak* szolgálók munkámmal s magam is, minj református vallású, egyházam érdekét tartom szem előtt s úgy az árakban, mint a kivitelben a teljes megbízhatóságra törekszem.

Továbbra is szives pártfogásukba ajánlva magamat, maradtam teljes tisztelettel

**Kerékgyártó István**

orgona-építő.

# NEUMANN M.

Magyarország legnagyobb és legrégebb

**férfi-, fiu- és gyermek-ruha telepe**

DEBRECEN, Főtér, a m. kir. postával szemben.

Pontos czimemre figyelni tessék.